

قدرت نرم ترکیه در آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی

مهناز گودرزی^۱

فرشته معبودی نژاد^۲

بعد از به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه، اصلاحات سیاسی، قدرت ترکیه در عرصه بین المللی افزایش یافت و این امر سبب ورود ترکیه به حلقه بازیگران قدرت نرم در عرصه های منطقه ای و بین المللی گردید.

بر این اساس، مقاله حاضر در صدد است تا ابزارها و سازوکارهای قدرت نرم ترکیه را مورد بررسی قرار دهد و در مرحله بعد به تحلیل چگونگی سیاست های قدرت نرم این بازیگر در حوزه آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی بپردازد. سوال مولفین مقاله عبارت است از اینکه دیپلماسی عمومی و مولفه های قدرت نرم در سیاست خارجی ترکیه در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز تاکنون به چه صورت بوده است؟ فرضیه مقاله عبارت است از اینکه قدرت نرم و دیپلماسی عمومی ترکیه با بهره گیری از سه عنصر زبان، تاریخ مشترک و اقتصاد پی ریزی شده که با توسعه و عمق بخشیدن به آن به اقدامی چند وجهی در ابعاد فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تبدیل شده است و اکنون به واسطه آن، ترکیه خواهان تبدیل به یک قدرت منطقه ای تاثیرگذار در رقابت با سایر قدرت های منطقه ای است؛ همچنین این کشور در این عرصه در دو دهه گذشته توانست به موفقیت هایی دست یابد و از خود تصویر مثبتی ایجاد نماید. از این رو، ترکیه در صدد تحکیم بنیان های معرفتی فرهنگ بومی و تعمیم ارزش ها، دانش ها و نگرش های خود به فراسوی مرزهای جغرافیایی خود است که در این ره گذر از دیپلماسی نرم و قدرت بهره می گیرد. روش تحقیق به صورت توصیفی - تحلیلی است.

واژگان کلیدی: ترکیه، سیاست خارجی، دیپلماسی عمومی، قدرت نرم و آسیای مرکزی و قفقاز.

^۱ نویسنده مسئول، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

Email: M.goodarzi@khuisf.ac.ir

^۲ دانش آموخته کارشناسی ارشد رشته دیپلماسی و سازمان های بین المللی دانشکده روابط بین الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران.

Email: fereshtehmaboodinejad@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۵/۱/۱۷ و تاریخ پذیرش: ۹۵/۳/۲۲

مقدمه

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، کشورهای قفقاز جنوبی و آسیای مرکزی به عرصه نفوذ بالقوه ترکیه تبدیل شدند. سلیمان دمیرل^۱، نخست وزیر وقت ترکیه در سال ۱۹۹۲ چنین گفت، «کشور ما به کشورهای ترکمنستان، ازبکستان، قزاقستان، تاجیکستان، قرقیزستان علاقه‌مند است. ترکیه در نتیجه استقلال این کشورها مایل است، منطقه نفوذ خود را از آدریاتیک تا دیوارهای چین گسترش دهد. همه ملت‌ها در قفقاز برادران ما محسوب می‌شوند و ترکیه مردمک چشم همه منطقه است» (Gürler, 2011).

باتوجه به چنین رویکردی، روابط سیاسی اقتصادی ترکیه با کشورهای مورد نظر برقرار شد. جمهوری‌های تازه استقلال یافته در فضای پسا دوقطبی برای توسعه روابط همه‌جانبه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی با کشورهای منطقه و خارج از منطقه مشتاقانه وارد مذاکره شدند. در این میان ترکیه نیز با تکیه بر گذشته تاریخی و درک شرایط موجود در پاسخ به خواست دولت‌های منطقه، جدیت بیشتری از خود نشان داد و برای تسهیل امور، ساختارهای تشکیلاتی و نظام‌مند ایجاد کرد. نهادهایی که به واسطه آنها موفق شد، گام‌های اساسی بردارد. تأسیس آژانس توسعه و همکاری بین‌الملل^۲ و شورای روابط اقتصاد خارجی^۳ از جمله این اقدامات هستند (Сафонкина. 2014: 24). البته ورود حزب عدالت و توسعه^۴ به صحنه سیاسی، تغییراتی در تفکر مدیریتی ترکیه به وجود آورد و سیاست خارجی نیز متأثر از آن شد و همین مسئله عامل اصلی موفقیت ترکیه در عرصه بین‌الملل بود. حزب عدالت و توسعه موفق شد، جریان‌های محافظه‌کار معتدل که به ارزش‌های غربی گرایش داشتند را به نحوی کنترل کند که هم دولت‌های اسلام‌گرای منطقه رضایت‌مندی نسبی داشته باشند و هم دولت‌های پسا شوروی از ترکیه وحشت نداشته باشند (TIKA, 2008a).

تفکر اوراسیایی دولت‌های عبدالله گل^۵ و اردوغان^۶، خط‌مشی اصولی ترکیه در سال‌های گذشته بوده‌است. باید ادعان نمود که قدرت‌نرم ترکیه از زمانی رشد و نمو یافت که نفوذ

¹. Süleyman Demirel

². International Cooperation and Development Agency

³. Foreign Economic Relations Councildeik

⁴. Justice and Developmentparty

⁵. Abdullah Gul

⁶. Erdogan

نظامیان بر تصمیم‌گیری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها چه در عرصه داخلی و چه در عرصه خارجی کاهش یافت. در حقیقت، اصلاحات سیاسی قدرت ترکیه در عرصه بین‌الملل را افزایش داد و سبب ورود به حلقه بازیگران «قدرت‌نرم» در صحنه منطقه‌ای و بین‌المللی و همچنین ایفای نقش فعال سازمان‌های تجاری و نهادهای جامعه مدنی ترکیه در عرصه سیاست خارجی این کشور گردید. از طرفی، حزب عدالت و توسعه در سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۱۱ توجه بیشتری به نزدیکی فرهنگی با کشورهای همسایه نشان داد (Cırlıg, 2013). از طرفی، علاوه بر اهمیت توسعه دیپلماسی عمومی، بالابردن توان اقتصادی مدنظر قرارگرفت و اصول سیاست خارجی بر دکترین «چندجانبه فعال»^۱ با محورهای مختلف استوار گردید.

مولفین سوال مقاله را اینچنین مطرح می‌کنند که دیپلماسی عمومی و مولفه‌های قدرت نرم در سیاست خارجی ترکیه در منطقه آسیای مرکزی تاکنون چگونه بوده است؟ فرضیه مقاله عبارت است از اینکه قدرت نرم و دیپلماسی عمومی ترکیه بابت بهره‌گیری از سه عنصر زبان، تاریخ مشترک و اقتصاد پی‌ریزی شده که با توسعه و عمق بخشیدن به آن به اقدامی چند وجهی در ابعاد فرهنگی، اقتصادی و سیاسی تبدیل شده است و اکنون به واسطه آن ترکیه خواهان تبدیل به یک قدرت منطقه‌ای تاثیرگذار در رقابت با سایر قدرت‌های منطقه‌ای است در این عرصه کشور مذکور در دو دهه گذشته توانسته است که به موفقیت‌هایی دست یابد و از خود تصویر مثبتی ایجاد نماید. از این‌رو، ترکیه درصددتحریم بنیان‌های معرفتی فرهنگ بومی و تعمیم ارزش‌ها، دانش‌ها و نگرش‌های خود به فراسوی مرزهای جغرافیایی خوداست. در این ره‌گذر از دیپلماسی نرم و قدرت اقناع بهره می‌گیرد. روش تحلیل در این نوشتار به صورت توصیفی - تحلیلی می‌باشد.

چارچوب نظری

نظر به اهمیت حیاتی مفهوم قدرت برای آمریکا با پایان دوران دوقطبی حاصل از جنگ سرد، اندیشمندان و نظریه‌پردازانی چون ساموئل هانتینگتون^۲، ویلیام کریستول^۳، فرانسیس فوکویاما^۴، رابرت کاگان^۱ کوشیدند تا با طرح دیدگاه‌هایی تازه، شرایط راستین حاکم بر نظام

^۱.Multilateral Active

^۲.Samuel P. Huntington

^۳.William Kristol

^۴.Yoshihiro Francis Fukuyama

بین‌المللی را بررسی و تجزیه و تحلیل نمایند. یکی از اندیشمندان پیشرو در این ارتباط، جوزف نای، استاد روابط بین‌الملل دانشگاه هاروارد بود (کتابی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۰۹). وی مفهوم قدرت نرم را برای نخستین بار مورد استفاده قرار داد^۲ (پور سعید: ۱۳۸۹، ۳۵) و مدعی شد که اگر آمریکا تنها دو درصد از مبلغ تولید ناخالص داخلی خود را به برنامه‌های اختصاص دهد که هم آموزش داخلی را ارتقا داده و هم کمک‌های مؤثر و اطلاعات مورد نظر را به خارج برساند به قدرتی متفاوت و عمیق‌تر از قدرت سخت دست می‌یابد که به آن قدرت نرم می‌گوییم. نای پس از آن در کتاب «ناگزیر از رهبری^۳»، این مفهوم را مورد بررسی و توضیح بیشتر قرار داد (کرمی، ۱۳۹۱: ۱۳۹).

از نظر جوزف نای، اگر قدرت را کلیدی‌ترین مؤلفه تعیین‌کننده روابط و جایگاه کشورها در عرصه روابط بین‌الملل تعریف کنیم، قدرت نرم توانایی تعیین اولویت‌ها است به‌گونه‌ای که با دارایی‌های ناملموس، مثل داشتن جذابیت‌های فرهنگی، شخصیتی و ارزش‌های سیاسی و نهادی، مرتبط و همسو باشد یا اینکه سیاست‌های قابل قبول با اعتبار معنوی را پدید آورد (نای، ۱۳۸۷: ۷۹). به اعتقاد وی قدرت نرم بر مبنای توانایی شکل دادن به ترجیحات دیگران استوار است که به طور عمده با مقوله‌های نامحسوس و ناملموسی همچون جاذبه‌های شخصیتی، فرهنگی، ارزش‌ها و نهادهای سیاسی و سیاست‌های جذاب که مشروع تلقی می‌گردد، مرتبط است (Nye, 2004: 6).

قدرت نرم چیزی فراتر از قدرت فرهنگی است و دیگر اینکه به اندازه قدرت سخت، وابسته به دولت و تنها در چنبر حکومت نیست (Nye, 2002: 556). همچنین قدرت نرم چیزی بیش از قانع کردن صرف یا توانایی حرکت دادن مردم از طریق استدلال است. قدرت نرم شامل توانایی جذب کردن نیز می‌شود و جذب، اغلب باعث مشارکت توأم با رضایت

^۱. Robert Kagan

^۲. دکتر منوچهر محمدی معتقد است که مفهوم قدرت نرم را اولین بار پروفسور مولانا به کار برده است. «پروفسور مولانا»، نظریه‌پرداز مسلمان ایرانی برای اولین بار در کتاب «اطلاعات و ارتباطات جهانی، مرزهای نو در روابط بین‌الملل»، در سال ۱۹۸۶ میلادی به تعریف و تبیین واژه قدرت نرم پرداخت. مولانا در تعریف قدرت نرم از واژه «قدرت ناملموس» استفاده کرد و منابع آن را دین، ارزش‌ها و باورها، ایدئولوژی و دانش معرفی می‌کند. همچنین وی معتقد است که قدرت نرم، زیربنای قدرت سخت بوده و ماهیت آن را مشخص می‌کند. (محمدی، ۱۳۸۷: ۲۴).

^۳. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power

می‌گردد. به بیان ساده و اصطلاح رفتاری، قدرت نرم، قدرت جذابیت و در اصطلاح منابع، منابع قدرت نرم دارای‌هایی هستند که چنین جذابیت‌هایی را تولید می‌کنند (نای، ۱۳۸۹: ۲۲).

«کلاهیچان»، قدرت نرم را توانایی به‌دست آوردن خواسته‌ها از طریق مجذوب کردن (به‌جای اجبار و یا امتیاز) دانسته که از طریق جذابیت‌های فرهنگی، ایده‌های سیاسی و... شکل می‌گیرد (کلاهیچان، ۱۳۸۷: ۱۷۲). براساس تعریفی دیگر، قدرت نرم یعنی توانایی رسیدن به اهداف موردنظر از طریق جلب دیگران به‌جای استفاده از زور (جعفرپور، ۱۳۸۷: ۳۱۳).

«عسگری» نیز در تعریفی مشابه، قدرت نرم را شیوه غیرمستقیم حصول به نتایج دلخواه از طریق جذب کردن و نه از راه اجبار یا پاداش می‌داند (عسگری، ۱۳۸۹: ۶۷). در بیانی دیگر، قدرت نرم به بخشی از قابلیت‌ها و توانایی‌های کشور اطلاق می‌شود که با به‌کارگیری ابزاری چون فرهنگ، آرمان یا ارزش‌های اخلاقی به‌صورت غیرمستقیم بر منافع یا رفتار یا موجودیت دیگر کشورها اثر می‌گذارد (رنجبران، ۱۳۸۸: ۲۸).

آنچه از محتوای سخنانان اندیشمندان در توضیح این واژه برمی‌آید این است که قدرت نرم محصول و برآیند تصویرسازی^۱ مثبت، ارائه چهره موجه از خود، کسب اعتبار در افکار عمومی داخلی و خارجی، تأثیرگذاری غیرمستقیم توأم با رضایت بر دیگران، اداره دیگران را تابع خویش ساختن و مؤلفه‌هایی از این سنخ است (رفیع و قربی، ۱۳۸۹: ۱۲۰) و یا هرگونه اقدام غیرخشونت‌آمیز که ارزش‌ها و هنجارهای جامعه هدف را مورد هجوم قرار می‌دهد و سرانجام منجر به تغییر در الگوهای رفتاری موجود و خلق الگوهای جدیدی می‌شود که با الگوهای رفتاری موردنظر حاکم تعارض دارد (نائینی، ۱۳۸۹: ۵-۶). از این‌رو، قدرت نرم غیرمستقیم اعمال می‌شود، بیشتر جنبه تشویقی دارد و هزینه اعمال سیاست خارجی را فوق‌العاده کاهش می‌دهد (نصری، ۱۳۸۴: ۲۵-۲۶).

اصطلاح قدرت نرم، اگرچه عمر درازی ندارد، اما از دیرباز موضوعیت داشته است. در تاریخ اسلام و در شیوه‌های مقابله کفار قریش با پیامبر اسلام، شاهد به‌کارگیری ابزارهای مختلف از تشویق و تطمیع و تهدید گرفته تا توطئه قتل حضرت و اعلام مبارزه و تحمیل جنگ‌های مختلف و پی‌درپی بوده‌ایم. همچنین در میان فرهنگ‌ها، تمدن‌ها و ملل دیگر نیز

^۱. Imagination

قابل مشاهده است؛ گفتگوی «کنفوسیوس»^۱ و «لائوتزه آ» درباره معنای تائو در ۲۵۰۰ سال پیش شاهدهی بر این مدعاست (محمدی، ۱۳۸۷: ۲۴).

ویژگی‌های قدرت نرم

قدرت نرم دارای ویژگی‌هایی است که آن را از سایر قدرت‌ها متمایز می‌سازد:

- **قدرت نرم فراگیر است:** قدرت نرم خود یک ظرفیت وسیع برای بسط و رقابت دارد. همراه با جریان فزاینده انقلاب اطلاعات و توسعه فرهنگ فضای مجازی، قدرت نرم به ورای محدودیت‌های مرزهای جغرافیایی، قومیت ملی و زمان و فضا راه پیدا می‌کند. این پدیده با تقویت پیشرفت جامعه به طرز شگفت‌آوری بر سبک زندگی و استانداردهای رفتاری انسان‌ها تأثیر می‌گذارد.

- **قدرت نرم تغییرپذیر است:** قدرت نرم یک پدیده ایستا نیست، بلکه فرایندی پویا است. این پدیده یک سیستم متغیر عظیم است که در آن شکل و تحول قدرت به حرکت متباین مؤلفه‌های متفاوت بستگی دارد. برخلاف عناصری نظیر ملیت، راهبردهای ملی و اخلاقیات، قدرت نرم دوره زمانی کوتاه‌تری را جهت به هنگام‌سازی و تغییر خود طلب می‌کند.

- **رابطه متقابل قدرت نرم و سخت:** قدرت نرم و سخت در وابستگی متقابل به یکدیگر به سر می‌برند. هر کشوری باید در ساخت قدرت ملی جامعه خود هر دو آنها را توسعه دهد. یک کشور می‌بایست همزمان با افزایش قدرت مادی، قدرت نرم خود را نیز تقویت کند. اگر توسعه قدرت نرم مورد غفلت قرار گیرد برای قدرت سخت نیز دشوار خواهد بود که توسعه پایدار خود را حفظ نماید. با این وجود در حالی که قدرت نرم به رسانه‌های مهم نیاز دارد، بسیاری از محصولات مادی، محتوای فرهنگی غنی دارند که اطلاعات فرهنگی گسترده‌ای ارائه می‌دهند و در عمل یک نقش معنوی ایفا می‌کنند. از این‌رو، قدرت‌های نرم و سخت بایکدیگر در ارتباط هستند و در یک فرایند تکمیلی همدیگر را هم تقویت و هم محدود می‌کنند (نای، ۱۳۸۷: ۷۲-۷۴).

^۱. Confucius

^۲.Lao-tzu

- **قدرت نرم رابطه است:** به تعبیر لاسول^۱، قدرت رابطه‌ای میان فردی است. بنابراین، قدرت نرم، یک منظومه واحد متشکل از اجزاء مرتبط و متقابل است که این اجزاء هم افزایی داشته و هر قدر روابط آن‌ها فراهم و نقش‌هایشان به خوبی و در راستای هدف واحد به‌منصه ظهور برسد، قدرت نرم بیشتری را تولید می‌کند.

- **قدرت نرم ذهنی و معنایی است:** قدرت نرم برخلاف قدرت سخت که بر عینیت‌ها استوار است، مبتنی بر ذهنیت است. در واقع، اطاعت از دیگران (دارندگان قدرت نرم) بر اساس باورها و اعتقادات و به میزان اعتبار و شهرت انجام می‌شود. چنانچه دولتی بتواند قدرت خود را در نگاه دیگران مشروع جلوه دهد برای رسیدن به خواسته‌های خود با مقاومت کمتری روبه رو خواهد شد.

- **قدرت نرم اقناعی است:** وجه مشترک قدرت نرم وسخت، متقاعد کردن مخاطب است، اما به شیوه‌ای متفاوت. قدرت نرم، دیگران را به تبعیت از هنجارها و نهادهای موردنظر یا موافقت با آنها قانع می‌کند. نیز بر توانایی ارائه دستور کار از رهگذر هنجارها و نهادهایی که ترجیحات دیگران را شکل می‌دهد، استوار است. از این‌رو، قدرت نرم به‌طور گسترده متکی بر قدرت اقناع و جاذبه است (باقری، ۱۳۸۷: ۲۱۷-۲۱۸).

- **تهدید حاصل از قدرت نرم درازمدت است:** تهدید و قدرت سخت به‌محض استفاده و ظهور در جغرافیای به‌کاربرده شده با تأثیرات کوتاه یا بلندمدت همراه است؛ حال آنکه تهدید و قدرت نرم، گاهی طی سالیان متمادی به‌کار گرفته می‌شود، اما تأثیرات خارجی ناشی از آن پس از مدت‌ها ظهور پیدا می‌کند.

- **قدرت نرم پیچیده است:** پیچیدگی قدرت نرم به‌لحاظ طولانی بودن مدت اثر آن از خصایصی است که این نوع قدرت یا تهدید را بسیار متمایز می‌سازد (شعبانی و هندیانی، ۱۳۸۷: ۳۰۰).

- **هدف قدرت نرم، اصولاً حذف فیزیکی و خشونت‌آمیز نیست:** هدف در تهدیدهای سخت، تخریب و حذف فیزیکی حریف، تصرف و اشغال سرزمین است درحالی‌که هدف در قدرت نرم، تأثیرگذاری بر انتخاب‌ها، فرآیند تصمیم‌گیری و الگوهای رفتاری حریف در سه حوزه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است (نائینی، ۱۳۸۷: ۲۰۴).

^۱.Harold D. Lasswell

ارکان قدرت نرم

قدرت نرم برچند رکن استوار است

- **باورها و ارزش‌ها:** افراد براساس باورهای خود، ترجیحات خود را متناسب با ارزش‌های خویش سازمان‌دهی می‌کنند. اعتقاد به خدا، آرمان، وطن و توجه به امور اخلاقی و... نمونه‌هایی از این دست هستند. ارزش‌ها در ترجیحات انسان دخل و تصرف می‌کنند. به عبارت دیگر، ارزش واقعیت موجود را مشخص نمی‌کند، بلکه مبین ترجیح ما از آنچه که باید باشد، است. به همین ترتیب، ایستارها که از ارزش‌ها وهنجارها و الگوهای اجتماعی و از بسترهای ویژه تاریخی، اجتماعی، اقلیمی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی ناشی می‌شوند، جوهره قدرت نرم را تشکیل می‌دهند.

- **اعتماد:** اعتماد که جان‌مایه سرمایه اجتماعی است، یکی دیگر از ارکان قدرت را تشکیل می‌دهد. اعتماد اجتماعی برانتظارات و تعهدات اکتسابی تأییدشده به لحاظ اجتماعی دلالت دارد که افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به سازمان‌ها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی‌شان دارند. اعتماد، یک عمل دوطرفه است و محققان آن را به سه دسته تقسیم کرده‌اند: اول، اعتماد عمومی که ناظر به کلیت جامعه است؛ دوم، اعتماد دانش‌پایه است که می‌تواند در هر جامعه‌ای وجود داشته باشد و مبنای آن دانش است و سوم، اعتماد ویژه که به وجود اعتماد بین عده قلیلی از افراد اشاره دارد (باقری، ۱۳۸۷: ۲۱۹-۲۲۰).

- **اعتبار:** ضلع دیگر قدرت نرم، اعتبار است. اعتبار و پرستیژ، همواره مدنظر قدرت‌ها بوده و لذا اندیشمندان روابط بین‌الملل، آن را به مثابه یک منبع مستقل قدرت به‌شمار می‌آورند. البته اعتبار، ناشی از عوامل مختلفی از جمله حسن انجام وظایف، کارآمدی و می‌باشد. نای در این خصوص می‌گوید، اعتبار، یک منشأ تعیین‌کننده و یک رکن با اهمیت قدرت نرم محسوب می‌شود. از نظر نای، شهرت یا اعتبار، اهمیت بیشتری نسبت به گذشته پیدا کرده است. دولت‌ها نه تنها با دیگر دولت‌ها برسر اعتبار به رقابت می‌پردازند، بلکه این کار را با بهره‌گیری از گستره وسیعی از بدیل‌های مختلف شامل رسانه‌های خبری، شرکت‌ها، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های بین‌المللی و مجامع علمی صورت می‌دهند (همان).

منابع قدرت نرم

نای ضمن اشاره به منابع قدرت نرم، از سه منبع اصلی قدرت نرم هر کشور سخن می‌گوید؛ فرهنگ، ارزش‌های سیاسی و سیاست‌خارجی آن کشور (نای، ۱۳۸۷: ۵۱). بصیری اقتصاد را نیز در عداد منابع قدرت نرم می‌داند (بصیری، ۱۳۹۱: ۱۵۷).

الف) فرهنگ: فرهنگ شامل بخش‌های جذابی مانند هنر شامل سینما، فیلم، سرگرمی، موسیقی، تئاتر و هنرهای نمایشی- رسانه‌ها شامل رادیو، تلویزیون، روزنامه، مجلات، اینترنت، ماهواره، دانش و ورزش، غذاها و لباس‌ها شامل شکل، مدل و ترکیب غذاها و نمونه، رنگ و طرح‌های لباس و پوشش، موقعیت ممتاز فرهنگی شامل آثار باستانی، گردشگری، بزرگان ادبیات هنر و علم، شعر، رمان، موسیقی، هنر؛ تعداد محصولات فرهنگی شامل تولیدات علمی، تعداد و رتبه دانشگاه‌ها، مراکز علمی و تحقیقاتی؛ ورزش شامل رشته‌های مختلف ورزشی، ورزش‌ها و سرگرمی‌های محلی و کسب مدال‌ها می‌گردد (بصیری، ۱۳۹۱: ۱۵۷-۱۵۸).

ب) ارزش‌های سیاسی: این مقوله به هنجارها و باورهای عقیدتی، ایدئولوژیک و سیاسی هر کشور اشاره دارد. چنین ارزش‌های داخلی، اگر بتوانند مقبولیت و محبوبیت جهانی و بین‌المللی داشته باشد، قدرت و توان نرم کشورها را افزون خواهند کرد. مردم‌سالاری، لیبرالیسم و سرمایه‌داری، اسلام‌گرایی، مارکسیسم و عدالت‌طلبی و... همگی مفاهیم و ارزش‌هایی هستند که با پذیرش فراملی، می‌توانند مظهر قدرت نرم برای کشورهای حامل این ارزش‌ها و ارزش‌هایی مشابه آن باشد. ارزش‌ها و قابلیت‌های فرهنگی و اجتماعی، شامل تولیدات هنری اعم از موسیقی، سینما، تئاتر و یا دستاوردهای ورزشی و تفریحی و یا مراکز علمی، دانشگاهی و پژوهشکده‌ها و... از ابزارهای قدرت نرم می‌باشند. سبک زندگی اجتماعی و مدنی هر کشور نیز می‌تواند در صورت جذابیت، تبدیل به منبع قدرت نرم باشد. به‌عنوان مثال، آمریکا سعی دارد سبک زندگی آمریکایی را که ریشه در فرهنگ و باور جامعه آمریکایی دارد به‌عنوان الگویی موفق برای کشورهای مختلف، خصوصاً مسلمانان خاورمیانه نمایش دهد.

ج) سیاست خارجی: «سیاست خارجی» می‌تواند در صورت قانونی و مسئولانه بودن، جایگاه خوبی از حیث قدرت نرم به کشور متبوع خود بدهد. دیپلماسی فعال، مشارکتی و توأم با احترام متقابل و درعین حال پرهیز از یک‌جانبه‌گرایی در عرصه مناسبات منطقه‌ای و جهانی، می‌تواند به مثابه سرمایه‌ای عمومی تلقی شود. دولت‌هایی که با گذر از دیپلماسی صرفاً سنتی و تأکید بر نقش تعامل و روابط دولت با دولت به‌سمت ارتباط با بازیگران

غیردولتی، افکار عمومی، ملت‌ها، نهادها و سازمان‌های جهانی و مردم‌نهاد حرکت کنند در حقیقت واجد قدرت نرم بوده و توان خود را در این حوزه افزایش می‌دهند. قدرت نرم، طی یک دوره طولانی مدت و براساس اعتماد ایجاد خواهد شد. اعتماد را شاید بتوان پیش‌شرط و پیش‌زمینه قدرت نرم تلقی کرد.

(د) اقتصاد: یکی دیگر از منابع قدرت نرم یک کشور اقتصاد آن شامل کارایی اقتصادی، میزان مبادلات تجاری، سرمایه‌گذاری، رفاه، امید به زندگی، پائین بودن نرخ بیکاری، دارا بودن مزیت نسبی تولید می‌باشد (صباغیان، ۱۳۸۸: ۵۸-۵۹).

مؤلفه‌های قدرت نرم ترکیه

تعامل‌گرایی سازنده در سیاست خارجی

باتوجه به اینکه سیاست خارجی یک کشور بر ساخته از سیاست داخلی آن کشور است، رهبران حزب عدالت و توسعه در یک دهه اخیر به سیاست یک جانبه‌گرایانه کمالیست‌ها در سیاست خارجی این کشور پایان داده و با اتخاذ یک سیاست چندوجهی با استفاده از قدرت نرم به دنبال تعامل سازنده با تمامی کشورها در غرب و شرق هستند. مؤلفه‌های سیاسی و فرهنگی که موجب هنجارهای اجتماعی و هویت جدیدی در داخل ترکیه شده است، جهت‌گیری سیاست خارجی این کشور را کاملاً دگرگون ساخته است. باید اذعان نمود که سیاست خارجی ترکیه بر محورهای زیر استوار است:

(۱) سیاست ایجاد موازنه بین امنیت و دموکراسی (تأمین امنیت اتباع بدون نقض آزادی آنها)؛

(۲) دیپلماسی فعال با مزیت صلح‌آمیز بودن، کمک به جریان‌های منطقه‌ای، روابط مبتنی بر دوستی و حسن همجواری با همسایگان؛

(۳) سیاست «چند وجهی و چند جانبه‌گرایی»^۱ (Cırlig, 2013).

داوود اوغلو در کتاب «عمق استراتژیک»^۲ خود، تعامل‌گرایی در سیاست خارجی را اتخاذ سیاستی فعال، پویا، تأثیرگذار، متوازن، چندوجهی، همگرا با کشورهای همسایه و فراتر از آن،

¹. Multi-Faceted and Multilateralism

². Davutoğlu

³. Strategic Depth

با شناخت دقیق از معادلات سیاسی به‌عنوان بازیگری قدرتمند در صحنه روابط بین‌الملل و منطقه تعریف می‌کند (داوود اوغلو، ۲۰۱۱: ۶۱۴).

در واقع، هدف داود اوغلو از نظریه عمق استراتژیک به‌کارگیری دیپلماسی چندبعدی و دخالت دادن همه مولفه‌های قدرت این کشور در نظام بین‌الملل و در نهایت معرفی ترکیه به‌عنوان قدرت نرم است. در این راستا، ترکیه باید به‌سمت همه مناطق هم‌جوار قدم بردارد و روابط خود را با همه بازیگران بین‌المللی به‌ویژه روسیه و چین گسترش دهد نه اینکه تنها وابسته به روابط با اتحادیه اروپا و ایالات متحده باشد. با ترکیب این معیارهای چندبعدی، نقش ترکیه در مناطقی مانند آسیای مرکزی و خاورمیانه به‌طور مشخص باید احیا شود (Herzog, 2009: 2).

نظرات داود اوغلو محور کلیدی «سیاست مسئله صفر^۱» دولت ترکیه بود. بر این اساس این کشور کوشش کرد در سال‌های نخستین (حتی تا این اواخر) مسائل خود با کشورهای همسایه را حل و فصل یا به حداقل برساند. استراتژی امنیت برای همه، گفت‌وگوی سیاسی، همکاری‌های متقابل اقتصادی و فرهنگی دیگر موضوعات اساسی در رفتار خارجی ترکیه بود. دولت جدید همکاری‌های داخلی در سیاست خارجی را ضروری دانست و از آنها خواست با توجه به شرایط از سیاست دولت حمایت کنند. در نهایت موفق شد با توجه حرکت مثبت اقتصادی و جمعیت جوان فعال، «سیاست مسئله صفر» را شالوده «قدرت نرم» کنند. در حقیقت سیاست خارجی ترکیه توصیف‌کننده تلفیق «قدرت سخت قانون‌مدار تاریخی^۲» و «قدرت نرم فرهنگی^۳» با نام «سیاست مسائل صفر» با کشورهای همسایه است (Rubin, 2010).

داوود اوغلو، معمار سیاست خارجی ترکیه در دوره حاکمیت حزب عدالت و توسعه؛ ضمن تأکید بر نقش هویت در جهت‌گیری‌های سیاست خارجی، معتقد است که ترکیه به‌دنبال کسب هژمونی در مناطق پیرامونی خود نیست، بلکه باید در جهت ایجاد صلح و ثبات در این مناطق تلاش کند. وی با اشاره به هویت‌های چندگانه ترکیه که متأثر از موقعیت ژئوپلیتیک این کشور است، تأکید می‌کند که ترکیه در سیاست خارجی خود باید بتواند همزمان با تمام مناطق پیرامون خود تعامل کرده و در آنها حضور داشته باشد. داوود اوغلو در کتاب

^۱ «Политика Нулевых Проблем»

^۲ Hard power Historical Legal

^۳ Cultural Soft Power

«عمق استراتژیک» خود استدلال می‌کند که سیاست خارجی ترکیه دارای توازن و تعادل نیست چون تاکید بیش از حد بر رابطه با اروپای غربی و آمریکا و غفلت از رابطه با سایر کشورها به ویژه خاورمیانه، کشور را از ایفای نقش بزرگ‌تر در منطقه باز داشته است. از نظر داوود اوغلو، ترکیه با خاورمیانه، اروپا، قفقاز و بالکان همسایه است، اما جزء هیچ یک از آنها نیست بنابراین باید با همه آنها تعامل سازنده داشته باشد (داوود اوغلو، ۲۰۱۱: ۱۴۵-۱۶۱). از نظر رجب طیب اردوغان رهبر حزب عدالت و توسعه، ترکیه تنها کشور خاورمیانه است که می‌تواند با مجموعه‌ای از کشورها مانند ایران، اسرائیل، آمریکا، اعراب و اروپا تعامل داشته باشد و این به منزله قدرت نرم ترکیه محسوب می‌شود که کمتر کشوری چنین ظرفیتی را داراست (امیدی و رضایی، ۱۳۹۰: ۲۴۴).

تأثیرگذاری و نفوذ منطقه‌ای

با دست‌یابی حزب عدالت و توسعه به قدرت در ۳ نوامبر ۲۰۰۲ رهبران ترکیه تلاش کرده‌اند تا فقط به داخل ترکیه محدود نشوند، بلکه همواره تاکید کرده‌اند که ترکیه باید در تحولات منطقه‌ای به‌عنوان یک بازیگر اصلی ظاهر شود و به جای انتظار، ابتکار عمل را در دست گیرد. ترکیه با استفاده از قدرت نرم از دو طریق درصدد تأثیرگذاری و نفوذ در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز است؛ نخست، اینکه از طریق میانجیگری و برقراری صلح در منازعات سیاسی در منطقه قفقاز و آسیای مرکزی و مشارکت در ائتلاف‌ها و سازمان‌های منطقه‌ای و دیگر اینکه با الگوسازی در سطح ملی تلاش می‌کند الگو سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مورد نظر خود را به سایر کشورهای منطقه منتقل سازد. داوود اوغلو وزیر خارجه ترکیه درخصوص جایگاه ترکیه در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز به‌عنوان یک الگو برای تمامی کشورها این منطقه تاکید می‌کند؛ «ترکیه رقیب هیچ کشوری در منطقه‌های پیرامون خود نیست، ما در آسیای مرکزی، قفقاز و خاورمیانه به‌دنبال ایجاد موازنه با هیچ کشوری نیستیم، ترکیه خودش به‌تنهایی عامل ثبات‌بخش در منطقه پیرامون خود است» (سعید محفوض، ۲۰۱۲: ۸۹).

در دور دوم که حزب عدالت و توسعه وارد قدرت شد، راه‌کار تبدیل ترکیه به «مرکز قدرت»^۱ اتخاذ گردید. تلاش برای حضور در نهادهای بین‌المللی همچون «گروه بیست»^۲ و

^۱. Center of Power

^۲. Group of Twenty

سازمان همکاری اسلامی^۱ افزایش یافت، لیکن عوامل منطقه‌ای بیشتر تاثیرگذاری ترکیه را در منطقه تشدید نمود. به‌عنوان نمونه پس از جنگ ۲۰۰۳ و اشغال عراق توسط آمریکا و ائتلاف، خلاء قدرت سیاسی در منطقه ایجاد شد، لذا دولت اردوغان فرصت را مغتنم شمرد و به‌عنوان بازیگر منطقه‌ای وارد صحنه شد. اختلافات شدید درون جهان عرب و وخامت اوضاع بین اعراب و رژیم صهیونیستی موقعیت را بیشتر فراهم کرد، شرایط طوری رقم خورد که بحران‌ها سبب شد، دولت ترکیه نقش داخلی خود را بالا برد. مجموع عوامل هم‌جامعه مسلمانان منطقه و داخل ترکیه را خرسند نمود و هم‌لایک‌های منطقه و داخلی راضی شدند. درواقع، نقشی که اردوغان در صحنه‌های سیاسی داخلی و خارجی اتخاذ کرد هم‌جنبه سیاسی داشت هم‌جنبه دینی و هم‌ملیون ترک را اقناع می‌کرد. از این رو، ترکیه به خوبی توانست از عوامل و فرصت ایجاد شده برای مطرح کردن خود به‌عنوان قدرت تاثیرگذار منطقه‌ای بهره لازم را ببرد. لذا پس از تلاطم‌های عربی (بهار عربی یا بیداری اسلامی) موضوع «الگوی ترکی»^۲ به‌عنوان الگو بین کشورها مطرح شد. همین انگیزه سبب گسترش «قدرت‌نرم» ترکیه در جهان عرب و کشورهای حوزه آسیای مرکزی و قفقاز شد. با چنین فضایی «قدرت‌نرم» ترکیه در فضای سیاسی مذهبی کشورها، رسوخ کرد. مضاف بر این که مطابق با وظایف به‌وجود آمده، استراتژی چندمنظوره‌ای در سیاست خارجی طراحی شد که طیف وسیعی از موضوعات اقتصادی، تجارتي، فرهنگی، توسعه اجتماعی و آموزش را در برمی‌گرفت. مجموع آنها اعمال «قدرت‌نرم» از طریق دیپلماسی عمومی ترکیه تلقی می‌گردد (Öner, 2013).

معیارهای حقوقی «قدرت‌نرم» ترکیه با کشورها، طی توافقاتی با آنها حاصل شد. روشن‌ترین و شفاف‌ترین مورد در آسیای مرکزی، توافق منعقد شده بین ترکیه و قزاقستان (در سال ۲۰۰۹) است (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2014). سپس توافقنامه همکاری و کمک‌های متقابل ترکیه و جمهوری آذربایجان^۳ (در سال ۲۰۱۰) منعقد شد. طبق این اسناد سازمان‌های تخصصی بین‌دولتی به نام «شوراهای عالی همکاری استراتژیک»^۴ ایجاد شدند. همکاری با قزاقستان به توسعه همکاری و ایجاد مؤسسات بین‌دولتی به کار مشترک در

¹ Islamic Cooperation Organization (OIC)

² Turkish model

³ Cooperation and Mutual Assistance Turkey and Azerbaijan Agreement

⁴ Strategic Cooperation Supreme Councils

امور همگرایی آتی دولت‌های ترک زبان معطوف شد. در آوریل ۲۰۱۳ در پی ملاقات گروه‌های مشترک برنامه‌ریزی استراتژیک، زمینه همکاری ترکیه با جمهوری آذربایجان در موضوعات نظامی، امنیتی، اجتماعی و البته همکاری اقتصادی فراهم شد. همکاری با قرقیزستان و اوکراین، در چاقوب اقدامات شوراها شامل؛ توافق بر لغو روادید، همکاری در زمینه مؤسسات و لجستیک قرار گرفت. ترکیه در ماه می ۲۰۱۰ طرحی که به «همکاری استراتژیک^۱» نام گرفت، با برخی کشورهای منطقه شروع به اجرا نمود. براساس آن اسناد متعددی با کشورها امضا گردید. به‌عنوان مثال بیش از ۱۰۰ یادداشت تفاهم و توافق بین ترکیه و قرقیزستان در زمینه همکاری‌های آموزشی، فرهنگی، تجارت، اقتصاد، حمل و نقل، اجتماعی از جمله همکاری «دوستی قرن^۲» (سال ۱۹۹۷) و بیانیه مشترک ترکیه - قرقیزستان تحت عنوان «متفق باهم در قرن ۲۱^۳» و نیز بیش از ۹۰ توافق‌نامه در زمینه‌های اقتصادی، تجارت و همکاری‌های فناوری با ازبکستان منعقدگردید (Rubin, 2010).

دیپلماسی فرهنگی

یکی از عوامل مؤثر در افزایش قدرت نرم ترکیه در سطح فراملی، استفاده از دیپلماسی فرهنگی توسط رهبران حزب عدالت و توسعه در یک دهه اخیر بوده است. در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۲ رهبران ترکیه با استفاده دیپلماتیک از فرهنگ، تلاش کرده‌اند تا منافع سیاسی، تجاری و راهبردی کشور خود را در سطح فراملی بهبود بخشند. رهبران حزب عدالت و توسعه با استفاده از دیپلماسی فرهنگی تلاش می‌کنند تا جایگاه و اعتبار این کشور را در نزد افکار عمومی بالابرده و با ارائه چهره مثبت از خود، سطح نفوذ و کنشگری خود در منطقه را افزایش دهند. رهبران حزب عدالت و توسعه بر این باور هستند ترکیه با توجه به قابلیت‌های فرهنگی خود در سطح ملی، می‌تواند در سطح فراملی نیز قدرت نرم خود را از طریق دیپلماسی فرهنگی که امکان و توان نفوذ این کشور در منطقه را از طریق عناصری چون فرهنگ، ارزش‌ها و ایده‌ها ممکن می‌سازد، افزایش دهد. داوود اوغلو که سکان‌دار سیاست خارجی ترکیه در دهه اخیر بوده است با اشاره به اینکه ترکیه دارای یک هویت چند

^۱.Strategic Cooperation

^۲.Friendliness of the Century

^۳.United Together in the 21st Century

فرهنگی است، تاکید می‌کند، «دیپلماسی نباید اختصاصاً در دست دیپلمات‌ها رها شود، بلکه جامعه دانشگاهی و عموم جامعه باید در این فرایند وارد شوند» (داوود او غلو، ۲۰۱۱: ۶۱۶). این سخن بیانگر این است که استفاده از دیپلماسی فرهنگی به جای دیپلماسی سنتی برای افزایش نفوذ و تعامل این کشور با کشورهای منطقه بسیار موثرتر است.

دیپلماسی اقتصادی

با به قدرت رسیدن حزب عدالت و توسعه در سال ۲۰۰۳ یک تحول جدی در اقتصاد این کشور ایجاد شد. فعال شدن دیپلماسی اقتصادی ترکیه در این دوره به‌طور مستقیم با تغییرات کلی رخ داده در اقتصاد این کشور پس از سال ۲۰۰۲ در ارتباط بوده است. هنگامی که حزب عدالت و توسعه به قدرت رسید ترکیه درگیر بحران اقتصادی شدیدی بود. بحران اقتصادی سال ۲۰۰۲ ترکیه همه بخش‌های جامعه اعم از فقیر، ثروتمند، افراد تحصیل کرده و تحصیل‌نکرده را در بر گرفته بود. افزایش هفتاد درصدی تورم، رشد پایین اقتصادی، سقوط قابل توجه درآمدها و افزایش چشمگیر بیکاری در سال ۲۰۰۱ اقتصاد این کشور را با بحران جدی مواجه ساخته بود. با توجه به اینکه حزب عدالت و توسعه در سال ۲۰۰۱ وعده اصلاحات در ساختار اقتصاد این کشور داده بود، هرگونه مقاومت در برابر اصلاحات در عرصه اقتصادی این کشور درهم‌شکسته شد و این حزب موفق شد تا در انتخابات سال ۲۰۰۲ به پیروزی قاطعی دست یابد. سیاست آزادسازی اقتصادی از سوی این حزب در یک دهه اخیر موجب شد تا دست کنشگران خارجی چون صندوق بین‌المللی پول^۱ و اتحادیه اروپا^۲ برای شتاب بخشیدن به اصلاحات اقتصادی در این کشور باز شود.

یکی از ابعاد مهم دیپلماسی اقتصادی ترکیه، جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^۳ و نیز سرمایه‌گذاری بخش خصوصی ترکیه در خارج از کشور است. طبق آمار وزارت اقتصاد این کشور از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۳، ۱۳۷ میلیارد دلار سرمایه خارجی روانه ترکیه شده است (<http://www.invest.gov.tr>) تا پایان سال ۲۰۱۳ نزدیک به ۳۶ هزار شرکت خارجی در ترکیه فعالیت داشتند (<http://blog.tcp.gov.tr>). درمقابل ارزش سرمایه‌گذاری

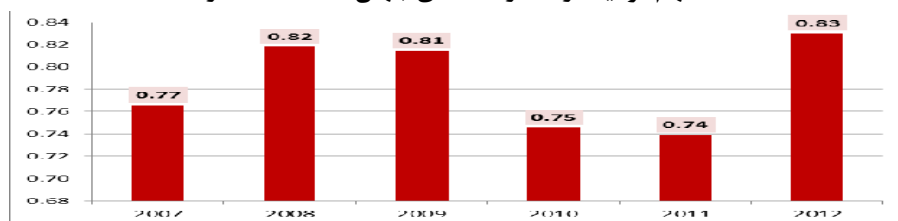
^۱.International Monetary Fund

^۲.European Union

^۳.Foreign Direct Investment

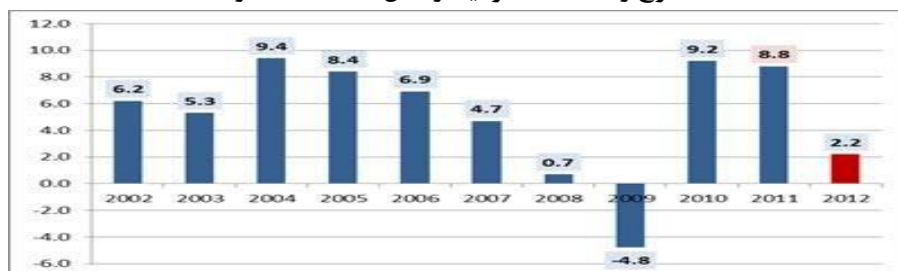
شرکت‌های ترکیه در سه ماهه اول سال ۲۰۱۳ به ۳۵ میلیارد دلار رسید و کل سرمایه‌گذاری شرکت‌های ترکیه در خارج از کشور به ۱۸۵ میلیارد دلار رسید (Sönmez, 2013). این کشور با ۸۲ کشور جهان قرارداد سرمایه‌گذاری متقابل دارد که ۲۷ مورد آن در دوره ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۱ بین ترکیه با کشورهای منطقه و جهان امضا شده که موجب تقویت رقابت‌بخش خصوصی این کشور و طرف مقابل و نیز افزایش آگاهی از ظرفیت‌های تجاری و اقتصادی یکدیگر شده است (<http://www.economy.gov.tr>).

سهم ترکیه در صادرات کالای جهان ۲۰۰۰-۲۰۱۲ (درصد)

Source: (Ministry of Economy, 2014:25)

نرخ رشد سالانه ترکیه از سال ۲۰۰۰-۲۰۱۲ (درصد)

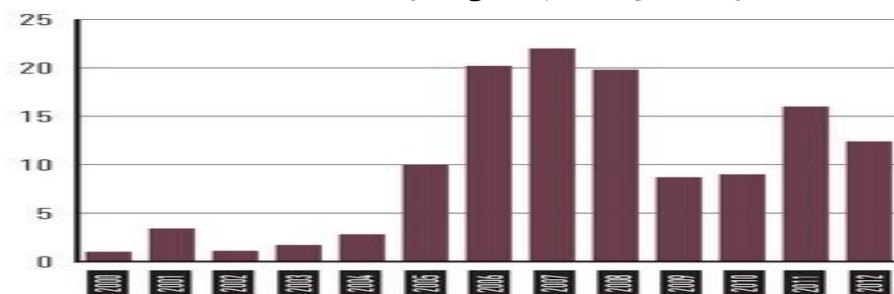

Source: (Ministry of Economy, 2014:8)

سیاست آزادسازی اقتصادی که به شکل موثری در پیشبرد اهداف دیپلماسی اقتصادی این کشور در یک دهه اخیر نقش داشته است، متأثر از نگاه فکری این حزب به واقعیت‌های نظام اقتصاد جهانی لیبرال است. دولت حزب عدالت و توسعه در این خصوص اعتقاد دارد که این کشور خود را باید با واقعیت‌های نظام اقتصاد جهانی لیبرال منطبق کند. با توجه به این رویکرد، حزب عدالت و توسعه در انتخابات خود در سال ۲۰۱۱ تصریح می‌کند: «ما از همان آغاز ورود به عرصه حاکمیت کشور تغییرات در اقتصاد جهانی را تحت نظر داشتیم، تحلیل‌ها و

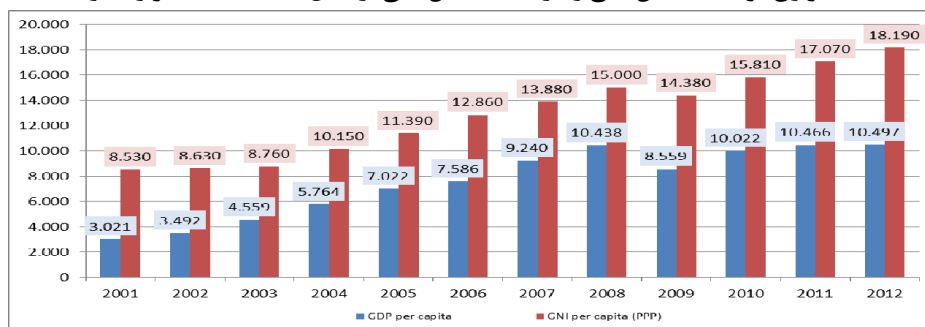
ارزیابی‌های اقتصادی ما براساس این تحولات صورت می‌گیرد، ترکیه براساس معیارهای قانونی اقتصاد جهانی در یک شرایط آزاد و رقابتی تصمیم می‌گیرد، کشور ما مرزهای خود را به روی تمامی جهان گشوده است، چون توسعه اقتصادی پایدار جز از طریق یک دموکراسی قوی مبتنی بر قواعد و مقررات بین‌المللی و اقتصاد رقابتی امکان‌پذیر نیست» (Bacik, 2006: 303).

سرمايه‌گذاري مستقيم خارجي در تركيه ۲۰۰۰-۲۰۱۲ (میلیارد دلار)

Source: (www.worldfinance.com)

سراون توليد ناخالص ملي و درآمد ناخالص ملي از سال ۲۰۰۱-۲۰۱۲ (هزار دلار)

Source: (Ministry of Economy, 2014:9)

سازوکار، ابزار و وسایل «قدرت نرم» ترکیه در آسیای مرکزی و قفقاز

در چارچوب «قدرت نرم» مراکز دیپلماسی عمومی و فرهنگی ترکیه در کشورهای منطقه شروع به کار کردند. از جمله اقدامات آنها تدوین برنامه های آموزشی برای دانشجویان بود. دانشجویانی که در این برنامه ها شرکت داشتند، می‌توانند با دریافت بورسیه کامل وارد

دانشگاه‌های ترکیه شوند. اکثر مراکز آموزش عالی کشورها به‌منظور بهره‌مندی از مزایای اقتصادی و علمی ترکیه جذب مراکز فرهنگی شدند. در این اثنا دولت‌های منطقه به عضویت سازمان همکاری اقتصادی (اكو^۱) درآمدند، ورود آنها به سازمان (اكو) به ترکیه امکان بهبود و قوت روابط اقتصادی را داد. ترکیه بر وحدت‌نژادی، فرهنگ و تمدن مشترک، مزیدبر علت بود و توانست «قدرت‌نرم» را به پیش ببرد. البته عوامل دیگری نیز کمک کردند که برخی از عوامل به شرح زیر هستند:

اول؛ کشورهای منطقه تمایل نداشتند در قیمومیت برادر بزرگ (فدراسیون روسیه) در قامت اتحاد جماهیر شوروی بمانند یا دوباره شرایط آن دوران احیاشود.

دوم؛ اعطای اعتبارات متنوع به کشورها؛ نیاز کشورهای تازه استقلال‌یافته به وام و اعتبار، باعث افزایش تمایل آنها در گرایش به سمت ترکیه گردید. ترکیه توانست با استفاده از فرصت و مشارکت در طرح‌ها، جایگاه خود را در آسیای مرکزی و قفقاز محکم کند. از طرفی، دولت‌ها نیز به‌خاطر ترس از اینکه در صورت پاسخ منفی به درخواست‌های ترکیه از کمک‌های اقتصادی محروم خواهند شد به آن کشور نزدیک شدند. نکته مهم‌تر این بود که ترکیه از حمایت اقتصادی، سیاسی غرب برخوردار بود.

ترکیه برای اعمال «قدرت‌نرم» نه فقط مؤسسات ملی، بلکه اتحادیه‌های بین‌دولتی در خارج تأسیس کرد. آژانس «توسعه و همکاری بین‌المللی» موسسه دولتی است که فعالیت خود را تحت کنترل نخست‌وزیر از سال ۱۹۹۲ شروع کرد. این آژانس ابزار سیاست خارجی است و برای فعالیت در خارج از ترکیه از جمله در قفقاز، آسیای مرکزی و بالکان وجود آمد و در عرصه‌های آموزش، بهداشت، سلامتی، کشاورزی، توریسم و صنعت فعالیت دارد. نمایندگی آژانس ابتدا در ترکمنستان دایر شد از سال ۲۰۰۲ به بعد در بیش از ۱۲ کشور دایر گردید. سال ۲۰۱۲ تعداد دفاتر آن به ۳۳ دفتر رسید (Сафонкина. 2014:75).

به‌طور کلی ادارات و مؤسسات ترک که وظیفه اجرای فعالیت در زمینه «قدرت‌نرم» را به عهده دارند عبارت هستند از؛ وزارت‌خانه دیپلماسی اجتماعی، آژانس توسعه و همکاری بین‌المللی، حلال احمر و بنیاد یونس امره (Öner, 2013). در سال ۲۰۰۹ به ابتکار ترکیه، جمهوری آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان شورای همکاری کشورهای ترک زبان تحت عنوان

^۱ این سازمان در سال ۱۹۸۵ به ابتکار سه کشور منطقه یعنی ایران پاکستان و ترکیه تأسیس شد.

«سازمان بین دولتی بین‌المللی حمایت از صلح، امنیت و توسعه ارتباطات دوستانه» تأسیس شد. در چارچوب نشست‌های سازمان، زیرمجموعه‌های دیگری به‌منظور تسریع در اجرای طرح‌های مهم به‌وجود آمدند. ساختارهایی که همگی متولیان دیپلماسی عمومی ترکیه هستند. شورای تجارت^۱، آژانس همکاری حمل و نقل^۲، بنیاد تحقیقات علمی^۳، بنیاد توسعه^۴، ایجاد اتحادیه بین‌دانشگاهی^۵ (همگی با پسوند «کشورهای ترک زبان»^۶) از نمونه‌های این ساختارها هستند. اجلاس سراسری پارلمان‌های کشورهای ترک زبان^۷ که در سال ۲۰۰۸ تشکیل شد یکی از مؤسسات مهم برای اجرای قدرت‌نرم ترکیه است. شورا تحت نظر نخست‌وزیر و وزرای امور خارجه و فرهنگ، مدیران کل اطلاعات و مطبوعات و کمپانی رادیو تلویزیون ترکیه می‌باشد. نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری شده به عهده شورا است. برقراری قانون لغو روادید با کشورهای همسایه از نتایج این شورا است (Сафонкина. 2014: 87).

ترکیه از طریق برگزاری فستیوال‌ها و مناسبت‌های فرهنگی، می‌توانست اهداف خود را فراتر از مرزهای جغرافیایی خود گسترش دهد و برای خود تصویرسازی^۸ مثبت انجام دهد و متعاقب آن منافع بیشتری کسب کند. از این رو در سال ۱۹۹۳ به ابتکار این کشور، سازمان فرهنگ و هنر کشورهای ترک زبان^۹ تأسیس شد. این سازمان دارای اعتبار بین‌المللی است. دفتر اصلی سازمان در آنکارا و ارگان عالی آن شورای موقت وزرای فرهنگ کشورهای عضو است. از وظایف سازمان آشنا نمودن نمایندگان محافل فرهنگی هنری ترک‌زبانان با یکدیگر و حفظ فرهنگ ملت‌های ترک عنوان شد. به‌عنوان نمونه در سال ۲۰۰۵ آژانس توسعه و همکاری بین‌المللی ترکیه^{۱۰} سرمایه‌گذاری ساخت موزه در شهر دولینه اورخون^{۱۱} در مغولستان را به عهده گرفت. برخی آثار نسخ خطی و کشفیات آن کشور به عنوان نشان‌های تاریخ ملت ترک در آن نگهداری می‌شود. از سال ۲۰۰۰ آژانس طرح «ترک‌شناسی» در ۲۱

^۱.Business Council

^۲.Transport Cooperation Agency

^۳.Scientific Research Institute

^۴.Development Foundation

^۵.Creation Union Between Academic

^۶.Turkic-speaking countries

^۷. The parliaments of Turkic-Speaking Countries (TurkPA)

^۸. Imagination

^۹. Culture and Art of Turkic-Speaking Countries (TÜRKSÖY)

^{۱۰}. Turkish International Cooperation and Development Agency (TIKA)

^{۱۱}.Dowlina Orkhon

کشور را به اجرا درآورد. در چارچوب طرح در دانشگاه‌های خارجی معتبر، گروه مطالعه ترکیه برای افزایش تعداد ترک‌شناسان و افزایش سطح علاقه‌مندان به ترکیه نزد اتباع سایر کشورها ایجاد شد (TIKA, 2008).

دپارتمان ادبیات و زبان وزارت امور خارجه ترکیه دوره‌های آموزش زبان ترکی را در دانشگاه‌های معتبر خارجی برگزار می‌کند. سال ۲۰۰۷ به منظور ترویج فرهنگ، تاریخ، زبان و ادبیات ترک، موسسه «یونس امره»^۱ ایجاد شد. فعالیت موسسه معطوف بر تحقیق، بهبود و پیشبرد آموزش‌های فرهنگی، تاریخی، زبان و ادبیات ترکی، حمایت از تحقیقات علمی از طریق همکاری با سازمان‌های مختلف و جامعه اطلاعاتی (رسانه‌های عمومی) است. شعب فرهنگی موسسه «یونس امره» علاوه بر کشورهای حوزه بالتیک و برخی کشورهای اروپایی در بعضی کشورهای حوزه قفقاز و کلیه کشورهای حوزه آسیای مرکزی دایر و فعالیت دارند. همچنین ترکیه فستیوال‌های فرهنگی هنری جهان ترک برای ارائه تصویر مثبت ترکیه را برگزار می‌کند. جشنواره‌های سینمایی در کشورهای مختلف منجمله کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز برگزار می‌شود. فیلم‌های ترکی در قالب سریال‌های تلویزیونی در منطقه جذابیت عام یافته‌است. در آوریل ۲۰۱۰ ترکیه اولین کانال تلویزیون کابلی ترک را راه‌اندازی کرد. متعاقباً آن شبکه‌های کابلی دیگر که توانسته‌اند در منطقه مورد استقبال قرار گیرند. از گام‌های موفقیت‌آمیز دیگر این کشور در منطقه می‌توان به همکاری‌ها در زمینه آموزش، علوم اشاره نمود (Öner, 2013).

فعالیت‌های قدرت‌نرم ترکیه در ۱۰۳ دانشگاه دولتی و ۶۵ دانشگاه خصوصی کشورها تداوم دارد و مراکز آموزش عالی طیف وسیعی از برنامه‌های آکادمیک را در دست اجرا دارند. در چارچوب برنامه‌های آموزشی بسفر^۲ که موضوعات تخصصی از قبیل؛ اقتصاد، علوم فناوری و علوم سیاسی در دانشگاه‌های ترکیه را شامل می‌شود. در تاجیکستان نیز مجموعه مدارس ترکی (پیش‌دانشگاهی) به نام‌های «شلاله»^۳ و «ازمیر»^۴ دایر شدند (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2014). این مجموعه‌های آموزشی در سال ۱۹۹۶ در شهر دوشنبه و با حمایت همه‌جانبه آژانس توسعه و همکاری

¹. Yunus Emre (Юнус Эмре)

². Bosphorus Undergraduate Scholarship Program

³. Shlalh

⁴. Izmir

بین‌المللی شروع به کار کردند. در ازبکستان هم مدارس پیش‌دانشگاهی فعالیت می‌کنند. در این مدارس دروس به زبان ترکی (زبان ترکیه) است. مشابه این مدارس در قزاقستان و قرقیزستان دایر شده‌اند. سال ۱۹۹۱ دانشگاه بین‌المللی قزاقی-ترکی^۱ با یازده دانشکده و ظرفیت حدود ۲۰ هزار دانشجو فعالیت خود را شروع کرد. دانشجویان در سطوح مختلف تا مقطع دکتری تحصیل می‌کنند. ۶۳ متخصص ترک در آن تدریس می‌کنند. در شهر بیشکک^۲، پایتخت قرقیزستان دانشگاه قرقیز ترک (دانشگاه ماناس^۳) دایر و دانشجویان کشورهای مختلف در آن تحصیل می‌کنند. کلیه هزینه‌ها توسط آژانس توسعه و همکاری ترکیه^۴ تأمین می‌شود. دانشکده‌های اقتصاد، مدیریت، علوم اجتماعی، علوم طبیعی، ارتباطات، دامپزشکی، کشاورزی، هنر، الهیات؛ چهار مدرسه عالی به نام‌های توریسم، مدیریت، زبان‌های خارجی، موسیقی، بدن‌سازی و ورزش؛ سه مرکز تحقیقات: تمدن ترکی، مطالعه آسیای مرکزی و زیست‌شناسی مشغول فعالیت هستند. دروس به زبان‌های قرقیزی، ترکی و انگلیسی است. همکاری‌های بین‌دانشگاهی ترکیه با هر یک از کشورهای منطقه آسیای مرکزی و قفقاز و دیگر کشورهای شوروی سابق شامل تبادل دانشجو و استاد، برگزاری مسابقات ورزشی بین دانشجویان و موارد دیگر (TIKA^۵, 2008).

ترکیه در بخش فرهنگی، رسانه‌ای و حتی مذهبی ترکمنستان با توجه به وجود اشتراکات زبانی و تاریخی حضور محسوس‌تری از دیگر کشورها دارد و مقامات آنکارا همچنان در پی افزایش نفوذ فرهنگی خود با روش‌های مختلف به‌ویژه فرهنگی و رسانه‌ای در این کشور هستند. وجود بیش از ۲۰ مدرسه ترکی در ترکمنستان نشان از فعالیت خوب ترکیه در این جمهوری است که از مهم‌ترین آنها می‌توان به دانشگاه بین‌المللی ترکی-ترکمنی و دبیرستان تورگوت اوزال اشاره کرد. مردم ترکمنستان نیز از چنین مدارسی استقبال زیادی دارند که یکی از دلایل مهم آن روابط نزدیک مردم ترک و ترکمن است که به دلیل فرهنگی، مذهبی و زبانی تا حدودی با هم همخوانی دارند (Demir and Others, 2010:142-153).

ترکیه علاوه بر فعالیت آموزشی در داخل ترکمنستان (همانند آمریکا) هر سال با برگزاری آزمون از بین دانش‌آموختگان مقطع متوسطه دانشجو برای تحصیل پذیرش می‌کند. دانشگاه

^۱. X.A. Яссави (МКТУ)

^۲. Bishkek

^۳. KTMU

^۴. Turkish Cooperation and Development Agency

بین‌المللی ترکمن ترک که از سوی ترک‌ها اداره می‌شود از سال ۱۹۹۴ فعالیت خود را آغاز کرده و در کنار آن مدارس ترکمن ترک نیز که در تمامی مقاطع تحصیلی پیش از دانشگاه دانش‌آموز می‌پذیرد به فعالیت آموزشی و فرهنگی مشغول است. براساس تازه‌ترین آمارها، هم‌اکنون بیش از ۱۶۵۲ نفر از دانشجویان ترکمن در مدارس آموزش عالی ترکیه در رشته‌های مختلف تحصیل می‌کنند. علاوه بر این در حال حاضر بیش از ۱۰ هزار شهروند ترکیه در ترکمنستان زندگی می‌کنند (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2012).

باید اذعان نمود که باتوجه به اقدامات فوق، حضور در عرصه سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی کشورهای منطقه نیز توسعه یافته است. با اعتقاد به اینکه اقتصاد ضعیف آسیای مرکزی به عنوان مکملی برای اقتصاد در حال تحول ترکیه است و اینکه این منطقه می‌تواند به عنوان سکوی پرتابی برای ادغام کامل در جامعه اروپا قلمداد شود، ترک‌ها با انعقاد بیش از ۲۰۰ توافقنامه اقتصادی، فرهنگی، آموزشی و ارتباطی با کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز، نشان دادند درک درستی از تحولات و روحیات دولت‌های این منطقه دارند به طوری که فقط در ترکمنستان حدود ۴۷۹ شرکت ترکیه‌ای هم‌اکنون فعال هستند. براساس آمارهای رسمی اعلام شده، شرکت‌های ترکیه‌ای تاکنون قرارداد اجرای ۸۰۹ طرح با ترکمنستان را منعقد کرده‌اند که ارزش آنها بیش از شش میلیارد دلار است (آدمی و نوری، ۱۳۹۲: ۸). محافل اقتصادی ترکیه با حمایت بی‌چون و چرای دولت در کشورهای منطقه، فعالیت جدی و مؤثر در صحنه اقتصادی کشورهای آسیای مرکزی دارند (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2014).

حجم تجارت ترکیه با ازبکستان ۱,۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۵ بوده است و در حدود ۵۱۹ شرکت در ازبکستان با سرمایه ترکیه فعالیت می‌کنند و در حدود ۱۰۰ دفتر نمایندگی تجاری وابسته به ترکیه نیز در این کشور وجود دارد. این شرکت‌ها و دفاتر در زمینه و بخش‌های نساجی، تعهدات و عقود، مواد غذایی، مدیریت هتل، مصالح ساختمانی، پلاستیک، صنایع داروسازی و خدمات فعالیت می‌نمایند. در پایتخت ازبکستان ۱۱۴ شرکت ترکیه‌ای فعالیت دارند. در قزاقستان نیز، کارآفرینان ترکیه در زمینه‌هایی همچون بخش غذایی، صنعت شیمی دارو، ساخت و ساز، مدیریت هتل و تولید پیش قدم شده‌اند. در بخش ساخت و ساز تعداد شرکت‌های ترکیه در قزاقستان روز به روز در حال رشد و افزایش می‌باشد. این شرکت‌ها در زمینه فعالیت‌های خود در قزاقستان طرح‌هایی را با ارزش ۱/۷۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۳ و در سال ۲۰۱۴ با ارزش ۱/۹ میلیارد دلار انجام داده‌اند.

۶۰۰ شرکت ترکیه‌ای در سال ۲۰۱۵، طرح‌هایی را برای انجام برعهده گرفته‌اند که ارزش آنها بالغ بر ۲/۰۵ میلیارد دلار است. ترکیه از نظر سرمایه هفدهمین کشور سرمایه‌گذار در قزاقستان است و از نظر سرمایه‌گذاری منهای نفت، چهارمین کشور بزرگ در قزاقستان محسوب می‌شود. شرکت‌های ترکی در این کشور، بیش از پانزده هزار فرصت شغلی ایجاد نموده‌اند (Ministry of Foreign Affairs of Turkey, 2016).

ترکیه استراتژی تأثیر خود بر تجارت و اقتصاد کشورهای هدف را براساس معیار معرفی ترکیه به‌عنوان کشور ایده‌آل و مناسب برای تجارت قراردادهای است. لذا به‌منظور توسعه ارتباطات اقتصادی و تجاری فعالانه از شوراهای تجاری دو جانبه و چندجانبه استفاده می‌کند. تأسیس شوراهای تجاری توانسته‌اند دسترسی به مقاصد را در کشورهای منطقه هموارکنند. وظیفه شورای تجاری تهیه و ارائه طرح‌ها و برنامه‌های معطوف به تسهیل همکاری‌ها در زمینه تجارت، سرمایه‌گذاری متقابل، همکاری مرزی در زمینه تسریع در حمل و نقل است، ارائه طرح‌های مشترک مهندسی، ایجاد شرایط مناسب برای گفتگوهای بخش‌های دولتی و خصوصی در امر تجارت را شامل می‌شود. ترکیه در این شورا نقش اساسی و اصلی را ایفا می‌کند. اولین شوراهایی که تأسیس شدند، شورای تجاری ترکیه - آذربایجان^۱، ترکیه - قزاقستان^۲، ترکیه - قرقیزستان^۳ و ترکیه - ازبکستان^۴ است که طی سال‌های ۱۹۹۱-۱۹۹۲ تأسیس شدند. از طرف دیگر به جهت تمایل به گسترده‌تر کردن دامنه فعالیت‌ها از سال ۱۹۹۳ شوراهای تجاری - اقتصادی سه جانبه با کشورهای هدف ایجاد شد (World Turkish Business Council, 2014).

شوراهای تجاری برای همکاری‌های سه جانبه و تجزیه و تحلیل اطلاعات درباره مقاصد ترجیحی و حضور تجاری در کشورهای هدف، دارای اختیار هستند. شورای تجارت جهانی ترکیه^۵ در سال ۲۰۰۸ دایر شد. این شورا بر متحد کردن ساختارهای کوچک و مختلف تجاری ترکیه در چارچوب یک شرکت مادر یا یک سازمان مادر برای افزایش فعالیت‌های آنها، ایجاد انگیزه تجاری و اقتصادی براساس جامعه تجاری ترکیه در خارج و مساعدت به پایداری تصویر مثبت ترکیه در

¹. Turkey -Azarbaijan Business Council

². Turkey -Kazakhstan Business Council

³. Turkey -Kyrgyzstan Business Council

⁴. Turkey- Uzbekistan Business Council

⁵. World Turkish Business Council (DTİK)

خارج استوار است (Turkish – Mongolian Business Council, 2014). ضرورت ایجاد این شورا در سال ۲۰۱۱ در آنکارا پایتخت ترکیه مطرح و به تصویب رسید. در این شورا کشورهای آذربایجان، قرقیزستان، قزقستان عضویت دارند (Сафонкина. 2014: 88). در سال ۲۰۱۰ وزارت دیپلماسی اجتماعی ترکیه^۱ تحت ریاست نخست وزیر ایجاد شد. این وزارتخانه یکی از مراکز مهم امور «قدرت نرم» ترکیه است. فعالیت وزارت دیپلماسی اجتماعی ترکیه دو جهت دارد:

الف) جهت از دولت به جامعه؛ در این راستا تمرکز بر تشریح سیاست و هدف فعالیت دولت ترکیه به دیگر جوامع به عنوان امر انسان دوستانه معرفی می شود که به واسطه کمک رسانی در مواقع بروز حوادث اجتماعی است و مؤسسات تحقیقاتی، مطبوعات و دانشگاه ها مسئولیت انعکاس آن را در رسانه ها به عهده دارند. از جمله مواردی که در زمینه خدمات اجتماعی صورت گرفته است طرح دو مرحله ای و پلکانی توسعه آموزش افراد سالمند در قزاقستان بود که در سال ۲۰۱۱-۲۰۱۲ اجرا شد.

ب) جهت از جامعه به دولت؛ در مرحله اول طرح ایجاد چندین مدرسه برای نابینایان برنامه ریزی شد و سپس مدیران این مدارس در دوره های آموزشی تخصصی در آنکارا^۲، ازمیر^۳ و استانبول^۴ شرکت داده شدند. در مرحله دوم برای راه اندازی مدارس وسایل و تجهیزات آموزشی از قبیل دستگاه های تبدیل خطوط عادی به بریل و بر عکس و وسایل رفاهی و اقامتی از ترکیه به قزاقستان منتقل شد. در کل فعالیت های ترکیه در عرصه اجتماعی شامل آموزش، بهداشت، بهبود زیرساخت های دولتی و اجتماعی، تأمین آب آشامیدنی، زیرساخت اداری و اولویت ها دیگر زیرساختی است. این امور از برنامه های دیپلماسی عمومی در قالب سیاست خارجی ترکیه است. دیپلماسی خدمات اجتماعی در افزایش موقعیت و موفقیت ترکیه در دیدگاه طبقه عامه مردم کشورها منطقه نمود عینی پیدا کرده است (Сафонкина. 2014: 95). در روند اجرای دیپلماسی اجتماعی، سازمان های آژانس توسعه و همکاری بین المللی^۵، هلال احمر ترکیه^۶

¹.Ministry of Social Diplomacy Turkey

².Ankara

³.Izmir

⁴.Istanbul

⁵.International Cooperation and Development Agency organizations

⁶.Turkish Red Crescent

وزارت فرهنگ و توریسم^۱، وزارت امور خارجه، تلویزیون ملی ترکیه^۲، بنیاد «یونس امره» و به اتفاق سازمان حقوق بشر^۳، بنیادها و دانشگاه‌ها، نهادهای مدنی، مطبوعات و سایر بازیگران جامعه مدنی نقش فعالی دارند. دیپلماسی اجتماعی در زمینه‌های زیر فعالیت می‌کند، آموزش کارشناسان، تأمین تجهیزات، تأمین مالی جهت احیا و به‌روزرسانی مدارس، بیمارستان‌ها و سایر مؤسسات مشابه در کشورهای هدف، کمک‌های اجتماعی و بشردوستانه و موارد دیگر. باید اذعان داشت که در این عرصه فعالیت‌های بین‌المللی ترکیه ترجیحاً معطوف به کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز است (Development Initiatives, 2013).

دولت ترکیه از طریق وزارت دیپلماسی عمومی، وظیفه هماهنگی و سازوکار همکاری‌ها بین مؤسسات دولتی و سازمان‌های کمک‌رسان غیردولتی (ملی) در عرصه دیپلماسی عمومی را به عهده دارد و به راهبردها و پیشرفت ترکیه در جهان کمک می‌کند (Kalin, 2011).

ارائه تصویر پیشرفت‌های اقتصادی ترکیه، احساس مسئولیت این کشور در قبال مسائل روز جهانی به‌خصوص موضوعات مربوط به کشورهای منطقه، نقش و مشارکت ترکیه در برنامه‌ریزی‌های امنیت جهانی، ثبات، کمک به توسعه جهانی، توسط شورایی که به همین منظور تأسیس شده است، جهت به تصویر کشیده شدن به رسانه‌ها داده می‌شود. اعضای این شورا عبارت هستند از وزارت امور خارجه، وزارت اقتصاد، وزارت آموزش ملی، وزارت انرژی و منابع طبیعی، وزارت فرهنگ و توریسم، شورای امور تحقیقات در زمینه علوم و فناوری^۴.

البته سازمان هماهنگ کننده وزارت امور خارجه است. استراتژی رسانه‌ای دیپلماسی عمومی ترکیه شعار کاهش فقر و کمک به توسعه پایدار کشورهای همکار و کمک به توسعه منابع انسانی است (Bikmen, 2013). در حوزه آسیای مرکزی و قفقاز یکی از کشورهایی که سیاست قدرت نرم ترکیه به‌طور جدی در آن به کار گرفته شده است، جمهوری آذربایجان است. بین ترکیه و جمهوری آذربایجان روابط چند جانبه و توسعه‌ای در زمینه آموزش برقرار است. طبق آمار در سال ۲۰۱۱ بیش از همه کشورها دانشجویان آذری در ترکیه تحصیل کردند (۴۸۷ نفر در مقایسه با ۲۷۰ نفر در فدراسیون روسیه، ۳۰ نفر در جمهوری خلق چین و ۶ نفر در مصر). پایه‌های قانونی همکاری‌های آموزشی دو کشور مطابق مفاد دو سند

¹.Ministry of Culture and Tourism

².Turkey's national TV

³.Human Rights Organization

⁴. TUBITAK

راهبردی است که توسط وزارتخانه‌های آموزش ترکیه و جمهوری آذربایجان به امضا رسیده است. اولین سند؛ پروتکل همکاری در زمینه آموزشی و علوم است که در سال ۱۹۹۸ امضا شده است. این سند اساس همکاری‌ها را بنیان نهاد و تبادل دانشجو بین دو کشور صورت می‌گیرد. سند دوم؛ پروتکل همکاری در زمینه آموزش و علوم در سال ۲۰۰۰ به امضا رسید. مطابق این سند تعداد پذیرفته‌شدگان دانشجویان بورسیه آذری در مؤسسات آموزش عالی ترکیه تعیین شده است. در سال ۲۰۱۰-۲۰۱۱ سال تحصیلی ترکیه ۱۲۵ نفر دانشجو از جمهوری آذربایجان جهت تحصیل در ترکیه پذیرفته شدند. در سال تحصیلی ۲۰۱۱-۲۰۱۲ نیز تعداد ۱۵۰ دانشجو آذری پذیرفته شدند. در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳ و پس از آن به همین ترتیب بر تعداد پذیرفته شدگان افزوده شده است. دانشجویان آذری در رشته‌های روابط بین‌الملل، زبان و ادبیات ترکی، پزشکی، داروسازی، مدیریت دولتی، توریسم و هتل‌داری، مارکتینگ، منابع انسانی، اقتصاد، فناوری سبک و صنایع غذایی، آبیاری، روزنامه‌نگاری به تحصیل در ترکیه ادامه می‌دهند. در دو دهه گذشته قزاقستان یکی از کشورهای منطقه آسیای مرکزی بوده که در سایه ایجاد تغییرات اصلاحی در زمینه به‌روز کردن سیستم اقتصادی اجتماعی و اصلاح ساختار سیاسی، آهنگ توسعه اقتصادی آن بیش از سایر کشورهای منطقه بوده است. این کشور برای ترکیه شریک تجاری اقتصادی مهمی محسوب می‌شود و فعالیت‌های مشترک تجاری قزاقی- ترکی معطوف به ایجاد یک منطقه آزاد اقتصادی است که هدف آن توسعه مؤسسات کوچک و متوسط در این کشور تعیین شده است. شورای مشترک تجاری قزاقی- ترکی در خدمت جستجوی ابزار و انتشار اطلاعات درباره زمینه‌های سرمایه‌گذاری در قزاقستان است (World Turkish Business Council, 2014).

شرکت‌های ترکیه به‌طور اصولی علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلفی مانند؛ صنایع نفتی، زمینه‌های بانکی، خواربار، تجارت خرد، و توریسم در قزاقستان هستند و به این ترتیب نفوذ اقتصادی ترکیه تقویت می‌شود. به واسطه سازمان‌های بین‌المللی فعال در امور توسعه مشترک فرهنگ، تأثیرات فرهنگی ترکیه بسط پیدا می‌کند. زبان ترکی به‌عنوان ابزار مهم قدرت نرم در چارچوب طرح رشته علمی دانشگاهی «ترک‌شناسی»^۱ در گروه زبان و ادبیات ترکی دانشگاه ملی قزاقستان «اورآسیا» به نام «ل. ن. گومیلوا»^۲ دایر شده است. ترکیه و

^۱. Туркология

^۲. Л.Н. Гумилева

قزاقستان در بخش‌های آموزشی همکاری دارند. بنا به اعلام شورای امور آموزش‌عالی ترکیه از سال ۱۹۹۲ به صورت رایگان بیش از ۳۱۵۰ دانشجوی قزاق برای تحصیل در رشته‌های مختلف وارد مراکز آموزش‌عالی ترکیه شدند. از این تعداد ۱۳۸۸ نفر به‌طور کامل تمام مقاطع تحصیلی را طی کردند و با اخذ مدرک فارغ‌التحصیل شدند. ۶۵۸ نفر هنوز در حال تحصیل هستند. ترکیه همچنین سیاست همکاری برای توسعه قزاقستان را نیز ادامه می‌دهد (TIKAa, 2008).

از لحاظ میزان نفوذ و اثرگذاری ترکیه از طریق «قدرت نرم» در قرقیزستان در بین کشورهای آسیای مرکزی پس از قزاقستان در مرتبه بعدی قرار دارد. در سال ۱۹۹۲ توافقنامه‌ای بین ترکیه و قرقیزستان در زمینه آموزش، فرهنگ و علوم منعقد شد. در چارچوب طرح «ترک شناسی» دانشکده زبان و ادبیات ترکی در دانشگاه دولتی قرقیز-ازبک، مرکز تمدن ترکی در دانشگاه دولتی «نارین»^۱ و مرکز فرهنگی بیشکک دایر شدند. فراهم نمودن شرایط برای افزایش اشتغال در بخش‌های تخصصی و حرفه‌ای؛ احداث خانه برای مردمی که محل سکونت خود را در حوادث اجتماعی و طبیعی از دست داده‌اند؛ ایجاد بیمارستان و مراکز درمانی تخصصی؛ توسعه مؤسسات تولیدی کوچک و متوسطه؛ به‌روز رسانی واحدهای خدمات آماری؛ احیا و حفظ آثار و ابنیه تاریخی از جمله اقدامات قدرت نرم ترکیه در این کشور محسوب می‌شود. از سال ۲۰۰۸ ترکیه در طرح بین‌المللی همکاری در زمینه تربیت پلیس حرفه‌ای در قرقیزستان فعالیت دارد. این طرح به‌منظور پیاده کردن استانداردهای بین‌المللی در نیروی پلیس قرقیزستان و واکنش سریع در حوادث این کشور و به‌طور کلی در مسائل منطقه‌ای است. ترکیه علاوه بر همکاری با قرقیزستان در تربیت پلیس شهری در هر یک از کشورهای منطقه دپارتمان تخصصی تربیت نیروی پلیس راه‌اندازی کرده است (Administrative and Civil Infrastructures, 2014).

ترکیه همچنین در کشورهای تاجیکستان و ازبکستان فعالیت‌های خود را در مسیر کمک به توسعه این کشورها و نیز ترویج زبان ترکی معطوف داشته‌است. در چارچوب طرح «ترک شناسی» گروه زبان‌های ترکی در دانشکده مطالعات زبان ازبکی در دانشگاه ملی ازبکستان «میرزا الغبیک»^۲، گروه ترک‌شناسی در دانشکده شرق شناسی، مرکز زبان و ادبیات

^۱.Narin

^۲.Mirzo Ulugbek

ترکی در دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه دولتی سمرقند^۱ دایر کرده‌است. در تاجیکستان نیز طرح‌هایی در امور تأمین آب تاسیسات حصار، نصب تاسیسات آب در منطقه چیرگاتول^۲ اجرا نموده و مرکز نگهداری برای کودکان عقب‌افتاده ذهنی و جسمی در منطقه چهارباغ را احداث کرده است (ГІКА, 2008). در منطقه قفقاز جنوبی، پیشرفت سیاست «قدرت نرم» ترکیه در ارمنستان به جهت لاینحل ماندن مسائل بین دو کشور با دشواری‌هایی مواجه بوده و این کشور هنوز نتوانسته به نسبت نفوذ در سایر کشورهای منطقه در ارمنستان نفوذ یابد. البته دو کشور ظرفیت‌های موجود برای توسعه همکاری‌ها را درک می‌کنند به همین دلیل برای توسعه ارتباطات کاری در ماه می ۱۹۹۷ شورای ترکیه-ارمنستان^۳ با هدف افزایش سطح تجاری دایر شد (Шадже, 2011). در حال حاضر همکاری ترکیه و ارمنستان در زمینه آموزش و ادبیات بین دو کشور در وضعیتی ضعیف قرار دارد. فقط در دانشکده شرق شناسی دانشگاه دولتی ارمنستان کرسی زبان و تاریخ ترکیه و عثمانی، فرهنگ و ادبیات ترکی معاصر در کنار زبان‌های عربی و فارسی دایر است (Сафонкина, 2014: 4).

اما نکته مهمی که باید بدان اذعان نمود این مساله است که با وجود تمامی این سیاست‌ها و تلاش‌های ترکیه در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز، حمایت دولت رجب طیب اردوغان از برخی گروه‌های تکفیری در عراق و سوریه با این ملاحظه که چندین هزار نفر از اعضای تروریست اتباع کشورهای این منطقه هستند، دولت‌های منطقه را نگران کرده و تمام اندوخته‌ها و اعتبار ترکیه طی بیست و چند سال گذشته را در هاله‌ای از ابهام قرار داده است. در سال‌های اخیر مشاهده شده که دولت ازبکستان در برابر قدرت نرم ترکیه ایستادگی کرده و مانع این کشور برای رسیدن به مقاصد خود بوده‌است. دولت ازبکستان طی سال‌های ۲۰۱۵ و ۲۰۱۴ از ادامه فعالیت بیش از ۵۴ موسسه اقتصادی و حداقل حدود ۵۰ سازمان تجاری ترک ممانعت به عمل آورده‌است. از فوریه ۲۰۱۳ در شبکه‌های تلویزیونی دولتی و خصوصی ازبکستان تبلیغ مراکز تجاری ترک ممنوع شده است. ازبک‌ها، ترکیه را متهم به حمایت از برخی جنبش‌های اسلامی افراطی می‌کنند. مادامی که در خاورمیانه گسترش تنش بین ترکیه و سوریه برقرار است و قدرت سخت و نظامی، منطقه را احاطه کرده، استراتژی

¹. Governmental University of Samarkand

². Chairgatool

³. Turkish Council of Armenia (TABDC)

پیشبر دیپلماسی فرهنگی و تمدنی ترکیه به عنوان ابزار تشکیل دهنده قدرت نرم این کشور کافی نیست و احتمال انتقال تدریجی «قدرت نرم» به «قدرت سخت» را افزایش می‌دهد. فرورفتن ترکیه در باتلاق سوریه و حمایت این کشور از تروریسم افراطی که عامل هراس و نگرانی دولت‌های منطقه آسیای مرکزی است، روز به روز این کشورها را از ترکیه به عنوان کشور حامی تروریسم دور خواهد کرد (Cîrlig, 2013).

نتیجه‌گیری

دیپلماسی عمومی ترکیه طی دو دهه اخیر اهمیت فوق‌العاده‌ای در سیاست خارجی این کشور داشته و دارد. فعالیت‌های این حوزه بر پایه مشترکات تاریخی، زبانی و ادبی با کشورهای منطقه آسیای مرکزی و قفقاز و با هدف گسترش روابط با دولت‌ها صورت گرفته است. ترکیه با جدیت به برنامه توسعه ارتباطات، در چارچوب سیاست کمک به توسعه کشورها که در محیط و حوزه نفوذ ژئوپلیتیک این کشور واقع هستند، گام نهاده و در این سال‌ها مجموعه‌ای از شیوه‌های نفوذ و «قدرت نرم» را اجرا کرده که تا حدودی هم مؤثر بوده‌اند. در عرصه زبان و ادبیات ترکی و آموزش آن در کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی، تأسیس مدارس ترک زبان، مرمت و بازسازی ابنیه و بناهای تاریخی سیاست‌های ترکیه در عرصه قدرن نرم و دیپلماسی عمومی نسبتاً دارای آثار خوبی به نفع این کشور بوده است و در حقیقت این مسائل جزئی از الویت‌های سیاست قدرت نرم ترکیه در منطقه هستند. باید اذعان داشت که ترکیه در یک دهه اخیر با استفاده از ابزار دیپلماسی هم در عرصه فرهنگی و هم اقتصادی، تلاش کرده است تا افکار عمومی منطقه و جهان را نسبت به قابلیت‌ها و توانایی‌های خود مدیریت کند. رهبران حزب عدالت و توسعه با تأکید بر پیشینه تاریخی و تمدنی خود در دوره امپراتوری عثمانی و جایگاه جغرافیایی و زبانی خود در منطقه و جهان درصدد هستند تا از طریق دیپلماسی عمومی و ابزارها و مولفه‌های قدرت نرم خود، نگاه مثبتی را در افکار عمومی منطقه و جهان نسبت به خود ایجاد کنند. تلاش برای الگو قرار گرفتن این کشور از سوی کشورهای منطقه و پیرامون، یکی از اهداف اصلی دیپلماسی عمومی ترکیه بوده است. ترکیه با برسازی یک هویت متکثر چندوجهی و ساختن سازه‌ها و هنجارهای مشترک در سطح ملی و نهادینه کردن این ارزش‌ها و هنجارهای مشترک در سطح فراملی از طریق ایجاد یک فضای بین‌الادّهانی، توانسته است تا تصویر مثبتی از خود در

سطح منطقه و جهان ارائه دهد. ترکیه همچنین با برنامه‌ریزی درست در عرصه اقتصادی تلاش کرده است تا به سطح قابل‌توجهی از پیشرفت و توسعه در داخل دست یابد. موفقیت رهبران حزب عدالت و توسعه در روند اصلاحات داخلی در عرصه سیاسی و فرهنگی، زمینه را برای رشد و توسعه اقتصادی در این کشور در داخل فراهم کرده است. ترکیه در یک دهه اخیر، تلاش کرده است تا از طریق پیشرفت‌های اقتصادی به جذابیت‌ها و موقعیت‌های خود در نزد افکار عمومی مردم منطقه بیفزاید و قدرت نرم این کشور را از طریق مطرح کردن خود به‌عنوان یک الگوی موفق اقتصادی افزایش دهد. این استراتژی، نقش موثری در پیشبرد و بهبود دیپلماسی اقتصادی این کشور، در جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی، افزایش مبادلات تجاری با اکثر کشورهای منطقه آسیای مرکزی و قفقاز و جذب توریسم با درآمدهای حاصل از آن داشته است. در واقع در بعد اقتصادی، ابزار اصلی توسعه ارتباطات کاری و پیش برد سیاست‌ها و راهبردهای ترکیه در منطقه آسیای مرکزی شوراها و تجارتی هستند که به‌صورت دوجانبه و چند جانبه شکل گرفته‌اند. این شوراها فعالیت مؤسسات ترکیه را در کشورهای هدف تسهیل می‌کنند. در واقع اصلاحات ساختاری ترکیه که از سال ۲۰۰۰ در این کشور صورت گرفت، انگیزه جدی سازمان‌های تجاری - بازرگانی ترک در عرصه‌های بین‌المللی را افزایش داد که در نهایت موجب افزایش تأثیر قدرت نرم ترکیه در سایر کشورها از جمله کشورهای آسیای مرکزی گردیده است.

از طرفی دیگر باید اذعان نمود که به‌رغم اینکه ترکیه علاقه‌مند است با تکیه بر مشترکات فرهنگی نژادی به کشورهای جدیدالتاسیس حوزه قفقاز نزدیک شود و با وجود اینکه در تعامل با کشورهای آسیای مرکزی موفق بوده، اما هنوز برخی مسائل حل‌نشده در روابط دوجانبه با جمهوری‌های قفقاز باقی مانده و هنوز ترکیه نتوانسته به نحو مطلوب به برخی اهداف مبتنی بر قدرت نرم خود دست یابد. از جمله می‌توان به روابط با ارمنستان اشاره نمود. روابطی که هنوز پس از بیست و چند سال از استقلال ارمنستان عادی نشده و دشواری‌هایی مانند؛ مسئله عدم‌پذیرش نسل‌کشی ارمنه توسط دولت ترکیه، امتناع از تصویب «توافق کارسکی»^۱ توسط ارمنستان، حمایت ترکیه از جمهوری آذربایجان در قضیه جنگ قره‌باغ اشاره نمود. چالش‌هایی این چنین بر توسعه قدرت نرم ترکیه در این منطقه سایه انداخته است و از سوی دیگر جهت‌گیری و نحوه برخورد این کشور با تروریست‌های

^۱.Karski Agreement

درگیر در سوریه به صورت تدریجی چهره این کشور را در نزد کشورهای آسیای مرکزی دچار ابهام می‌نماید چرا که ادامه این روند توسط ترکیه به معنای تصویرسازی از خود تحت عنوان حامی تروریسم و افراط‌گرایی می‌باشد. در حقیقت سیستم جهان چندقطبی؛ یعنی سیستم کلان منطقه‌ای که تعدادی از کشورها رهبری یک یا چند قدرت منطقه‌ای قوی می‌پذیرند. چنین سیستم منطقه‌ای در آینده، جهان را تحت تأثیر قرار خواهد داد. قدرت‌های منطقه‌ای با در اختیار داشتن عواملی مانند؛ قدرت اقتصادی و نیز توان بالای سیاسی و نظامی از همه مهم‌تر قدرت تاثیرگذاری برملت‌های منطقه به‌عنوان قطب منطقه، یکی از مراکز قدرت خواهند بود. بالطبع در چنین نظام جهانی، کشوری که درگیر جنگ و تجاوز به کشور دیگر بشود، خود به خود از چرخه قدرت منطقه‌ای خارج می‌شود زیرا رفتارهای این کشور مغایر اصل قدرت تاثیرگذاری برملت‌ها است.

منابع و مأخذ

- آدمی، علی و مهسا نوری (۱۳۹۲)، «دیپلماسی فرهنگی ترکیه در آسیای مرکزی، فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌رو»، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۸۳، پاییز.
- امید، علی و رضایی، فاطمه (۱۳۹۰)، «عثمانی‌گری جدید در سیاست خارجی ترکیه: شاخص‌ها و پیامدهای آن در خاورمیانه»، فصلنامه روابط خارجی، سال سوم، شماره سوم.
- رفیع، حسین، قربی، سید محمدجواد (۱۳۸۹)، «کالبد شکافی قدرت نرم و ابزارهای کاربردی آن»، فصلنامه مطالعات بسیج، سال سیزدهم، شماره ۴۷، تابستان ۱۳۸۹.
- باقری، سیامک (۱۳۸۷)، «بسیج و مدیریت قدرت نرم، رویکردی سیستمیک در قدرت، فرهنگ و امنیت»، تهران: پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- نائینی، علی محمد (۱۳۸۷)، معنا و مفهوم قدرت و تهدید نرم در مطالعات امنیتی در قدرت نرم، تهران: پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- کتابی، محمود و یزدانی، عنایت‌الله و رضایی مسعود (۱۳۹۱)، «قدرت نرم و راهبرد هژمونیک‌گرایی آمریکا»، دو فصلنامه دانش سیاسی، سال هشتم، شماره دوم (پیاپی ۱۶)، پاییز و زمستان ۱۳۹۱.
- کرمی، کامران (۱۳۹۱)، «محدودیت‌های قدرت نرم در سیاست بین‌الملل»، فصلنامه مطالعات منطقه‌ای: آمریکا شناسی، اسرائیل شناسی، سال سیزدهم، شماره سوم، تابستان ۱۳۹۱.
- کلاهچیان، محمود (۱۳۸۷)، «بررسی و نقد قدرت نرم در گفتمان غربی»، مجموعه مقالات برگزیده همایش بسیج و قدرت نرم، جلد ۱، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، دانشگاه امام صادق (ع).
- عسگری، محمود (۱۳۸۹)، «رویکردی انتقادی به نظریه قدرت نرم»، فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشتم، شماره ۲۸، بهار.
- شعبانی، محمدرضا و هندیانی، عبدالله (۱۳۸۷)، «بسیج، شناخت و مدیریت تهدیدات نرم»، در قدرت نرم، تهران: پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج.
- صباغیان، علی (۱۳۸۸)، «المپیک رسانه‌ها»، همشهری دیپلماتیک، شماره ۲۹.
- رنجبران، داود (۱۳۸۸)، جنگ نرم، تهران: انتشارات ساحل اندیشه.
- رفیع، حسین و قربی، سید محمدجواد (۱۳۸۹)، «کالبد شکافی قدرت نرم و ابزارهای کاربردی آن»، فصلنامه مطالعات بسیج، سال سیزدهم، شماره ۴۷، تابستان ۱۳۸۹.
- جعفرپور، محمود (۱۳۸۷)، «قدرت نرم: درآمدی بر جنگ‌های رسانه‌ای و رایانه‌ای»، مجموعه مقالات برگزیده همایش بسیج و قدرت نرم، جلد ۱، تهران: پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، دانشگاه امام صادق (ع).

- پورسعید، فرزاد (۱۳۸۹)، « مفهوم‌شناسی گفتمان نرم و محیط راهبردی متأثر از آن ». فصلنامه راهبرد دفاعی، سال هشتم، شماره ۲۸.
- بصیری، محمدعلی (۱۳۹۱)، « جنگ نرم علیه جمهوری اسلامی؛ روش‌ها، ابزارها، راه‌کارها ». فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال دوم، شماره پنجم، بهار.
- نای، جوزف (۱۳۸۷)، رهبری و قدرت هوشمند، ترجمه محمود رضا گلشن پژوه و الهام شوشتری زاده، تهران، انتشارات موسسه ابرار معاصر.
- _____ (۱۳۸۹)، قدرت نرم؛ ابزارهای موفقیت در سیاست بین‌الملل، ترجمه سیدمحسن روحانی و مهدی ذوالفقاری، چاپ سوم، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- نصری، قدیر (۱۳۸۴)، « قدرت آمریکا در قرن بیست و یکم »، فصلنامه مطالعات منطقه‌ای، زمستان، شماره ۲۵.
- سعید محفوض، عقیل (۲۰۱۲)، *السیاسة الخارجية التركية: الاستمرارية-التغيير، بيروت: المركز العربي للابحاث و دراسة السياسات*.
- احمدأوغلو، داوود (۲۰۱۰)، *العمق الإستراتيجی -موقع تركيا و دوره افي الساحة الدولية*، ترجمه: محمد جابر ثلجی و طارق عبد الجلیل، بيروت: الدار العربية للعلوم.

-Administrative and Civil Infrastructures (2014), Available at: <http://www.tika.gov.tr/en/fields-of-activity/social-infrastructure-and-services/administrative-and-civil-infrastructures/5>, Accessed on:2016/08/24.

-Bacik. Gokhan (2006), "Turkey and Pipeline Politics", *Turkish Studies*, Vol. 7, No. 2, June.

-Nye. Joseph S (2004), "*Soft Sower: The Means to Success in World Politics*", New York: Publish Affairs.

-Nye, Joseph S (2002), "Limits of American Power", *Political Science Quarterly*, Vol.117, No. 4.

-Bikmen F (2013), "New Opportunities for Cooperation in Designing and Delivering International Aid", Available at <http://www.icnl.org/research/library/files/Turkey/FilizBikmen.pdf>, Accessed on:2016/08/15.

- Demir, Engin, Ayse Balci & Fusun Akkok, «The Role of Turkish Schools in the Educational System and Social Transformation of Central Asian Countries: The Case of Turkmenistan and Kyrgyzstan», 201a0, Available at: <http://tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10717825.2013.781155>. pp. 141-155.

-Development Initiatives (2013), "Global Humanitarian Assistance (GHA) Report". Available at:<http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2013/07/GHA-Report-20131.pdf>, Accessed on: 2016/08/09.

- Çandar. C (2009), “Turkey’s “Soft Power” Strategy: A New Vision for a Multi-Polar World”, Available at:http://www.setadc.org/pdfs/SETA_Policy_Brief_No_38_Turkeys_Soft_Power_Strategy_Candar.pdf. Accessed on: 2016/08/14.
- Gürler. R.T (2011), “Turkey’s Soft Power Towards Central Asian Countries After the Cold War”. Available at: <http://www.uli.sakarya.edu.tr/sites/uli/file/1371681799-recepgurler.pdf.pdf>, Accessed on: 2016/08/02.
- Herzog, Mark (2009), “FPC Briefing: Turkey’s New Foreign Minister, Foreign Policy Centre”, Available at: <http://fpc.org.uk/fsblob/1082.pd>, Accessed on: 2016/10/25.
- Kalin. I (2011), “Soft Power and Public Diplomacy in Turkey”, Available at: <http://sam.gov.tr/soft-powerand-public-diplomacy-in-turkey/>, Accessed on: 2016/07/11.
- Öner. S (2013), “Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges Strategic Depththrough Soft Power: The Domestic Production and International Projection of Turkish Culture”. Available at: http://www.gce.unisg.ch/~media/Internet/Content/Dateien/InstituteUndCenters/GCE/Euxeinos%20Folder/Euxeinos%2010_2013_web.ashx, Accessed on: 2016/08/01.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs(b), « Relations between Turkey and Turkmenistan, Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs», 2012, available at: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-Turkmenistan.en.mfa>, (accessed on 12/10/2016).
- Rubin. L (2010), “A Typology of Soft Powers in Middle East Politics”, Available at:http://www.dsg.ae/portals/3/DI_WP05_Final.pdf, Accessed on: 2016/08/04.
- Cîrlig. C (2013), “Turkey’s Regional Power Aspirations”, Available at: [http://www.europarl.europa.eu/Reg-Data/bibliotheque/briefing/2013/120425/LDM_BRI\(2013\)120425_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/Reg-Data/bibliotheque/briefing/2013/120425/LDM_BRI(2013)120425_REV1_EN.pdf), Accessed on: 2016/07/09.
- TIKA (2008a), “Central Asia and Caucasus Projects and Activities”, Available at: http://store.tika.gov.tr/yayinlar/kurumsal-yayinlar/ortaasya_en.pdf, Accessed on: 2016/09/08.
- TIKA (2008b), “Turcology Project”, Available at: http://store.tika.gov.tr/yayinlar/kurumsal-yayinlar/turkoloji_en.pdf, Accessed on: 2016/08/28.
- “Ministry of Foreign Affairs of Turkey (2014a)”, Relations Between Turkey and Kazakhstan.: Available at: <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-kazakhstan.en.mfa>, Accessed on: 2016/08/18.

- “Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Tajikistan (2014b), Cooperation of the Republic of Tajikistan With the Republic of Turkey”, Available at: <http://mfa.tj/index.php?node=article&id=>. Accessed on: 2016/08/28.
- “Ministry of Foreign Affairs of Turkey (2014c), Economic Outlook of Turkey” Available at: <http://www.mfa.gov.tr/prospects-and-recent-developments-in-the-turkish-economy.en.mfa>, Accessed on: 2016/08/30.
- “Ministry of Foreign Affairs of Turkey (2016d), Central Asia, Turkey’s Relations With Central Asian Republics”. Available at: <http://www.mfa.gov.tr/sub.en.mfa?3eefbf43-15c9-4ad7-8572-7a9fd7940659>, Accessed on: 2016/10/23.
- Ministry of Economy (2014), “Economic Outlook”, Available at: http://www.economy.gov.tr/files/economic_outlook.pp, Accessed on: 2016/9/21.
- Sönmez, Mustafa (2013), “Turkey at the Bottom Rung of Ladder in Investments Abroad”, Hürriyet Daily News, Retrieved at June 8 2013, available at: <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-at-the-bottom-rung-of-ladder-in-investments-abroad.aspx?pageID=238&nID=48409&NewsCatID=344>, Accessed on: 2016/10/18.
- Turkish – Mongolian Business Council (2014), Available at: <http://www.turkey-now.org/Default.aspx?mID=131&mSID=132&pgID=1221&langid=1>, Accessed: 2016/08/19.
- World Turkish Business Council (2014), Available at: <http://www.turkey-now.org/Default.aspx?mID=131&mSID=143&pgID=1618&langid=1> Accessed on: 2016/08/26.
- <http://www.worldfinance.com/strategy/turkeys-foreign-direct-investmentmarket>.
- <http://www.invest.gov.tr/en-US/infocenter/news/Pages/240214-turkey-fdi-2013-usd-12.7-billion.aspx>.
- <http://blog.tcp.gov.tr/index.php/2014/02/turkey-receives-usd-12-7-billion-fdi-in-2013/>.
- [http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=tradeagreements&bolum =](http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=tradeagreements&bolum=)
- Аргументы и факты (2012), № 43. С. 20.
- Дадабаева З.А, Кузьмина Е.М. Процессы Регионализации в Центральной Азии: Проблемы и Противоречия: Научный.
- Доклад(2014),М.: Институт Экономики РАН, 2014. – с. 55-59. ISBN 978-5-9940-0506-4. Ти раж 300. Объем 2,8 ч.-изд. л. E-mail: print@inecon.ru Сайт: www.inecon.ru.
- Вестник Международных (2014), ОрганизацийТ. 9. № 2. Зарубежный Опыт Применения «Мягкой силы».Сафонкина. Е. А. Москва, ул. Мясницкая, 20; (Дата Обращения 02.02.2016).
- Шадже А.Ю(2011), Диалог Как Условие Сохранения Разнообразия в Глобализирующемся Мире // Материалы II Международного Научного

Конгресса «Глобалистика – 2011: Пути к Стратегической Стабильности и Проблема Глобального управления». М.: МАКСПресс, 2011. Т. 2. С. 102.

Официальный Сайт TABDC (2014), Режим Доступа: <http://www.tabdc.org/>, (Дата Обращения: 02.02.2014).

-Министерство Образования Азербайджанской Республики (2014), Обучение за Рубежом за Счет Стипендий. Режим Доступа: <http://www.edu.gov.az/view.php?lang=ru&menu=133>, (дата Обращения: 02.02.2014).